

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ
РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ»**

Спеціальності:
072 Фінанси, банківська справа та страхування

Іванець Анна Олегівна

Керівник: Семіколенова С. В.
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів

Рецензент: Мірошніченко О. Ю.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК: Донкоглова Н.А.

«_____» _____ 2022 р.

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	5
1.1. Національна система вищої освіти: стан та конкурентоспроможність.....	5
1.2. Особливості оцінювання національної та міжнародної конкурентоспроможності вищої освіти	8
1.3. Значення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти та її взаємодія з ринком праці.....	14
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	22
2.1. Статистичні методи оцінювання стану вищої освіти в Україні та за кордоном.....	22
2.2. Конкурентні методи визначення національної системи вищої освіти та за кордоном ...	27
2.3. Підходи до оцінювання якості освіти.....	33
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	39
3.1. Аналіз стану системи вищої освіти в Україні.....	39
3.2. Актуальні виклики та проблеми розвитку вищої освіти та їх шляхи вирішення.....	48
3.3. Напрямки та перспективи розвитку конкурентоспроможності ВНЗ	51
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Якісне надання вищої освіти суспільству та підготовка кваліфікованих кадрів – одне із складових показників розвитку економіки, якому варто приділити особливо багато уваги. Значення і роль вищої освіти особливо на конкурентоспроможному ринку дуже важливі для цінуються як всередині країни так і закордоном. Вища освіта формує професійну підготовку фахівців у різних сферах та визначає перспективи розвитку економіки в Україні на світовому ринку. У зв'язку зі збільшенням кількості можливостей отримати якісну вищу освіту закордоном, збільшенням кількості університетів, збільшенням плати за навчання та зменшення кількості абітурієнтів, питання конкурентоспроможності національної вищої освіти стає особливо актуальним, оскільки воно формує розвиток суспільства та створенню професійних спеціалістів в Україні. Тому, аналіз стану ринку освіти та найефективніші методи статистичної оцінки конкурентоспроможності вищої освіти допоможуть з'ясувати основні проблеми вищої освіти, показати як їх можна вирішити та визначити сучасні напрямки розвитку.

Згідно з аналізом останніх публікацій, вивченню питання стану та конкурентоспроможності вищої освіти в Україні, присвячено чимало наукових досліджень. Окремі методи та тенденції для статистичної оцінки розглядаються у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів: Л.Р. Прус, Н.І. Пащенко, І.Б. Романова, К.В. Кравченко, Е.А.Безгласная, М. П.Денисенко, С. В.Бреус, О. Шапран та Ю. Шапран.

Мета. Метою даної роботи є аналіз стану та діяльності конкурентоспроможності вищої освіти в Україні за допомогою статистичних методів дослідження та визначення особливостей, проблем та основних тенденцій розвитку системи вищої освіти України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань :

- 1) визначення поняття стану та конкурентоспроможності системи вищої освіти;

- 2) огляд нормативного забезпечення конкурентоспроможності у системі вищої освіти в Україні;
- 3) обчислення статистичних показників, що характеризують конкурентоспроможність вищої освіти України;
- 4) методологічний аналіз національної системи сфери вищої освіти;
- 5) порівняльна оцінка конкурентоспроможності національної освіти та закордоном;
- 6) аналіз залежності кількості видатків на національну вищу освіту та кількості студентів та викладачів
- 7) формулювання власних висновків щодо розвитку стану вищої освіти та її конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження - є система національної вищої освіти.

Предметом дослідження - є теоретичні та прикладні аспекти проведення статистичного оцінювання конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

Основні методи, використані у роботі: метод узагальнення, при визначенні поняття стану та конкурентоспроможності ВНЗ; аналітичний, при виокремленні основних факторів і стратегій, що забезпечують конкурентоспроможність ЗВО на ринку освітніх послуг; порівняльний; системно-структурний, при визначенні специфіки ринку освітніх послуг в Україні та статистичні методи дослідження, а саме: статистичне групування, коливання середньої, співвідношення різних показників варіації та табличний метод для встановлення залежності між кількістю студентів, котрі поїхали навчаються закордон та видатками зведеного бюджету на вищу освіту. Також були використані основи економетрики при аналізі залежності кількості видатків на вищу освіту та кількості студентів та викладачів.

Для написання курсової роботи використовувались такі літературні та наукові **джерела**: підручники зі статистики, закони України, праці вітчизняних і зарубіжних авторів, дані Державного комітету статистики України, європейського статистичного комітету, аналітичного центру «CEDOS», світові

рейтинги конкурентоспроможності, програмне забезпечення Eviews та дані Міністерства науки та освіти України.

Практичне значення роботи полягає в тому, що викладені в ній положення та сформульовані висновки можуть слугувати вихідною науковою базою для подальшого вивчення стану та діяльності конкурентоспроможності вищої освіти України. Проаналізувавши її стан, можна з'ясувати, вирішити актуальні проблеми та сформулювати дієві напрямки розвитку.

Дана робота має таку **структуру**: зміст, вступ, 3 розділи, висновки та список використаних джерел. Курсова робота містить 19 рисунків та 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Національна система вищої освіти: стан та конкурентоспроможність

У наш час проблема надання вищої освіти є особливо актуальною, тому розглянути поняття статистичного оцінювання конкурентоспроможності національної системи вищої освіти надзвичайно важливо. Саме тому закон України «Про вищу освіту», розширює автономію вищих навчальних закладів, визначає організаційно-правові форми впровадження інноваційних підходів та встановлює фінансову самостійність. Згідно з цим законом підготовка фахівців буде здійснюватись за освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти, як початковий - ступінь «молодший бакалавр», перший (бакалаврський) - «бакалавр», другий рівень - «магістр», третій - «доктор філософії»/«доктор мистецтв», вищий науковий рівень - «доктор наук». Також унормовуються загальні стандарти здобуття та надання вищої освіти, грамотне залучення практичної підготовки для студентів та посилення інноваційної складової діяльності ВНЗ. Щоб дослідити ці питання необхідно перш за все визначити поняття вищого навчального закладу. Аж до минулого 2021 року тривала стратегія розвитку освіти, яка була затверджена у 2013 році, про план 119 заходів, а отже добігла до кінця. У новому Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VI основною метою вищої освіти встановлено підготовку конкурентоспроможних фахівців для високотехнологічного та інноваційного розвитку, самореалізації студента як особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Тож освітньо-науковий заклад, приватного або публічного характеру, діє згідно до законодавства про освіту, з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну,

професійну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей є широким визначенням вищого навчального закладу. [1] До сучасного етапу розвитку вищої освіти в Україні характеризується загострення боротьби вищих навчальних закладів та їх прагненням до глобальної інтеграції у ринок освітніх послуг. Тому далі необхідно розглянути визначення поняття конкурентоспроможності стану вищої освіти, тобто проаналізувавши опрацьовану літературу можна дати актуальне визначити поняттю «Конкурентоспроможності вищих навчальних закладів» а саме: Л. Прус визначає конкурентоспроможність, як здатність вартості, якості та асортименту вищої освіти задовольняти наявні та формувати майбутні потреби споживачів на ринку освітніх послуг у конкретний проміжок часу, забезпечуючи при цьому суспільну спрямованість і стійкий розвиток за рахунок конкурентних переваг. [2] Також Н.І. Пащенко розуміє наявні та потенційні можливості надання вищого рівня освітніх послуг, що задовольнятимуть потреби суспільства під час підготовки висококваліфікованих спеціалістів, а також потреби в розробленні, створенні та реалізації науково-методичної та науково-технічної продукції. [3] Так само І.Б. Романова стверджує, що конкурентоспроможність ВНЗ – це характеристика вищого навчального закладу, що визначає її долю релевантного ринку освітніх послуг і можливість протистояти перерозподілу цього ринку на користь інших суб'єктів ринку. [4] У свою чергу К.В. Кравченко доводить, що це здатність пристосовуватися до вимог та потреб саме замовників, постійно розвиваючись у певній сфері, враховуючи тенденції конкретного сегмента освітнього ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів та довгострокову співпрацю з партнерами. [5] Більш точного визначення цього поняття надали дослідники О. Шапран та Ю. Шапран, що конкурентоспроможність – педагогічно ефективний простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу студента, інтегрований засіб накопичення та реалізації потенціалу навчального закладу [6]

Проте, наведені визначення хоч і досі актуальні, вони не завжди можуть охопити та врахувати усі необхідні чинники та показники.

Метою надання вищої освіти – є виховання розумної та розвиненої спільноти зі особливими знаннями у певних галузях. Також вміти завжди адаптуватись до умов сучасності, постійно навчатись протягом життя і забезпечувати сталий розвиток власної держави (рисунок.1.1).

Рисунок 1.1 - Основні стратегічні завдання вищої освіти

Системою вищої освіти може бути сукупність закладів вищої освіти, які забезпечать фундаментальну теоретичну і практичну підготовку задля здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів, опираючих на інтереси і здібності студентів. Також удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

Отже, кожний вищий навчальний заклад діє згідно до українського законодавства про освіту та має проводити наукову діяльність і здобуття особами вищої освіти, що характеризується загострення боротьби вищих навчальних закладів та їх прагненням до глобальної інтеграції у ринок освітніх послуг. Тож перш за все було з'ясовано поняття конкурентоспроможності ВНЗ – це здатність ЗВО перевершити конкурентів за усіма стратегічними показниками та

параметрами у поточному та у довгостроковому періоді, а також показати високий рівень розвитку економіки, як результат високої освітньої діяльності.

1.2 Особливості оцінювання національної та міжнародної конкурентоспроможності вищої освіти

Що до оцінювання національної конкурентоспроможності - Україна має високий відсоток людей, котрі здобули вищу освіту і він складає більш ніж 75%, проте потенціал вищої освіти не використовують повною мірою суспільством і економікою. Україна займає 1 місце за «Внесок у розвиток науки та технологій» за рейтингом «The Good Country Index» за 2021 рік, але таке високе місце України пояснюється набагато нижчим рівнем ВВП на одну особу, ніж результатами розвитку науки та технологій. [7]

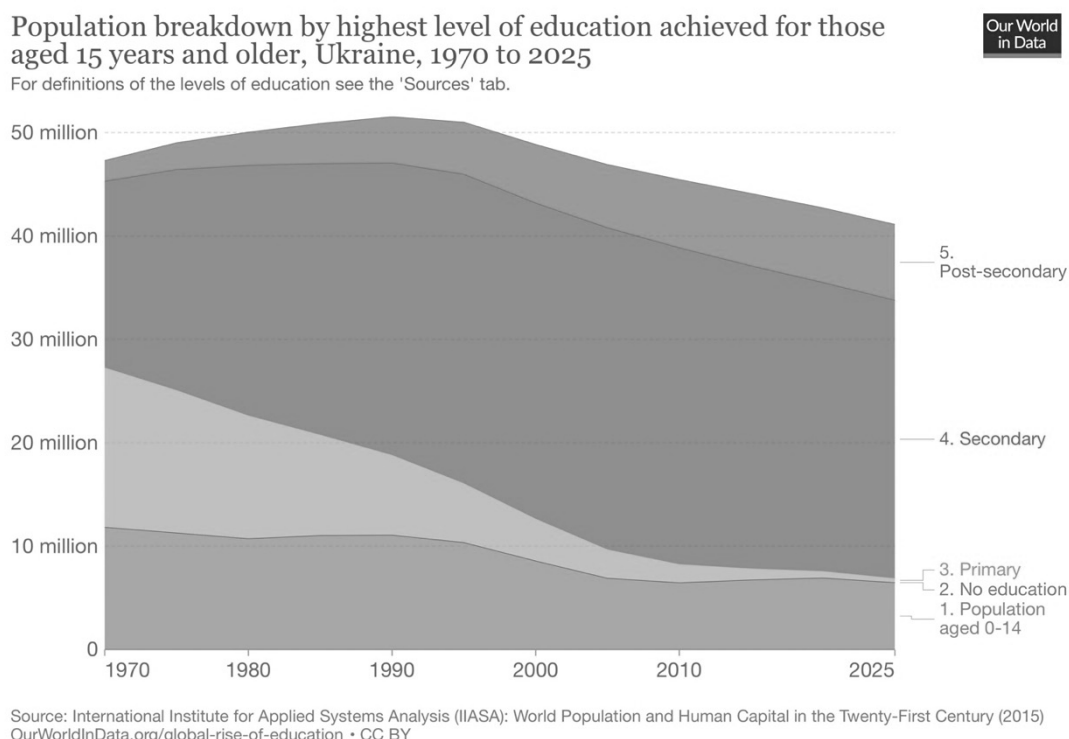

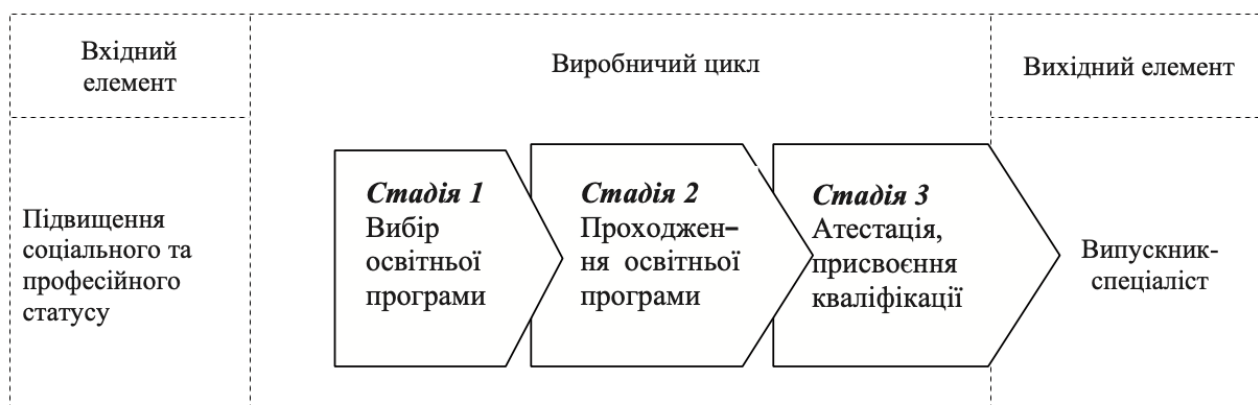
Рисунок 1.2 - Розподіл населення України за рівнями освіти, досягнутим у віці 15 років і старше з 1970 до 2025 роки

Джерело: складено автором на основі джерела [8]

Також відсоток від загальної численності населення віком старше 15 років по даним Міжнародного банку не настільки високий і складає до 25% (рисуюнок 1.2.), але він постійно зростає.

За Глобальним інноваційним індексом 2021 Україна посідає 49 місце опустившись на 17 позицій у порівнянні з попереднім роком. Зарахування до вищої освіти в Україні за 2021 рік складає 82,7% і посідає 18 місце у світі. За показником саме створення знань, вона посідає 27 місце, у порівнянні Німеччиною (5 місце), Францією (19 місце), Італією (21 місце), Південною Кореєю 7 та Канадою (16 місце) цей показник нижче. Тож вища освіта в Україні несе масовий характер, проте не відзначається якістю та актуальністю. [9]

Має існувати, так звана угода між закладами освіти та організаціями, підприємствами і державою на ринку освітніх послуг, котрий уособлює суспільний інститут, який об'єднує навчальні заклади, їх споживачів, тобто студентів для надання та отримання освіти. Результатом робочих стосунків між здобувачами знань та викладачами постає саме ринок освітніх послуг. Схема надання освітніх послуг в теорії має виглядати як вибір студентами освітньої програми, надалі її освоєння, присвоєння певної кваліфікації та випуск.

Проте також необхідно зазначити, що надання освітніх послуг не настільки просте (рисуюнок 1.3.): студенти при отриманні вищої освіти, через призму набутих навичок в університетах, трансформують власне бачення та набуті знання при вирішенні нестандартних питань.

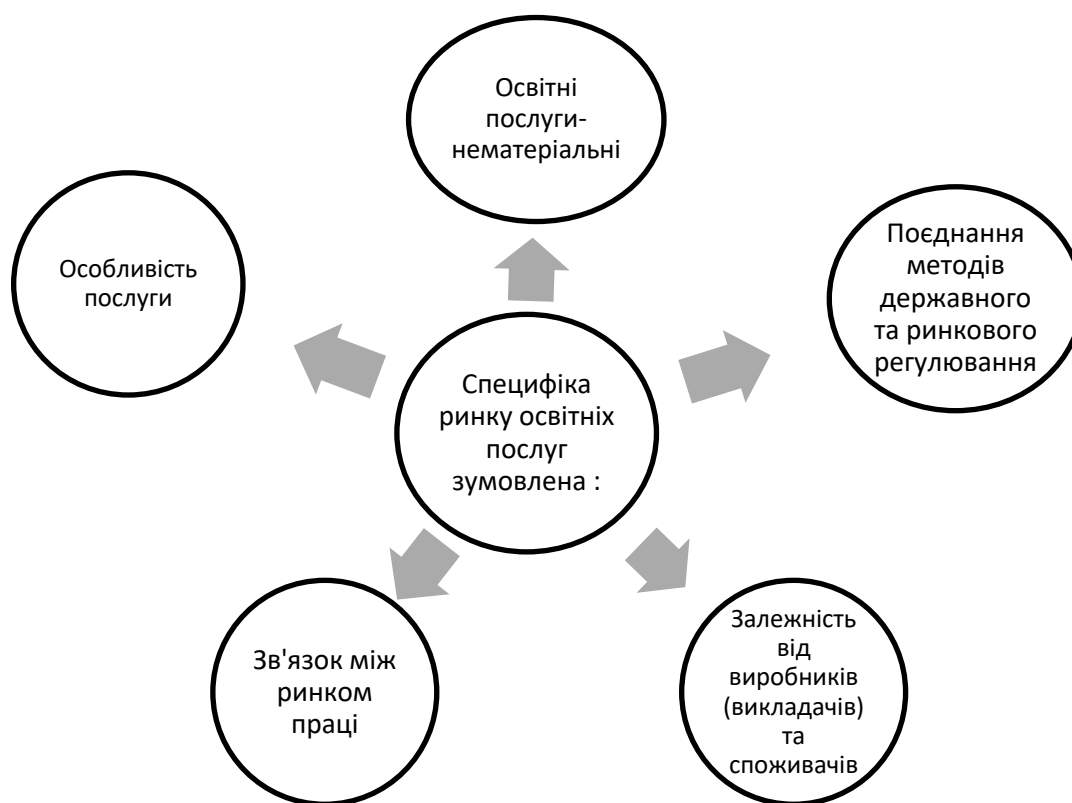

Рисунок 1.3 - Специфікація ринку освітніх послуг в Україні

Ринок освітніх послуг пропорційно пов'язаний з ринком праці: попит на майбутніх кадрів прямо залежить від пропозиції кількості студентів у освітньо-кваліфікованій підготовці, а отже постає головна проблема - дисбаланс між ринком освітніх послуг та ринком праці. В Україні він виникає у зайвому попиті на популярні спеціальності і відсутності його на необхідні для економіки спеціальності, тому починають з'являтися зайві для економіки фахівці, для яких просто немає робочих місць і тому вони змушені працювати не за спеціальність. Зворотна проблема не вистачає фахівців на потрібні державі професії, через не престижність, недостатньому підготовку або неактуальність спеціальностей.

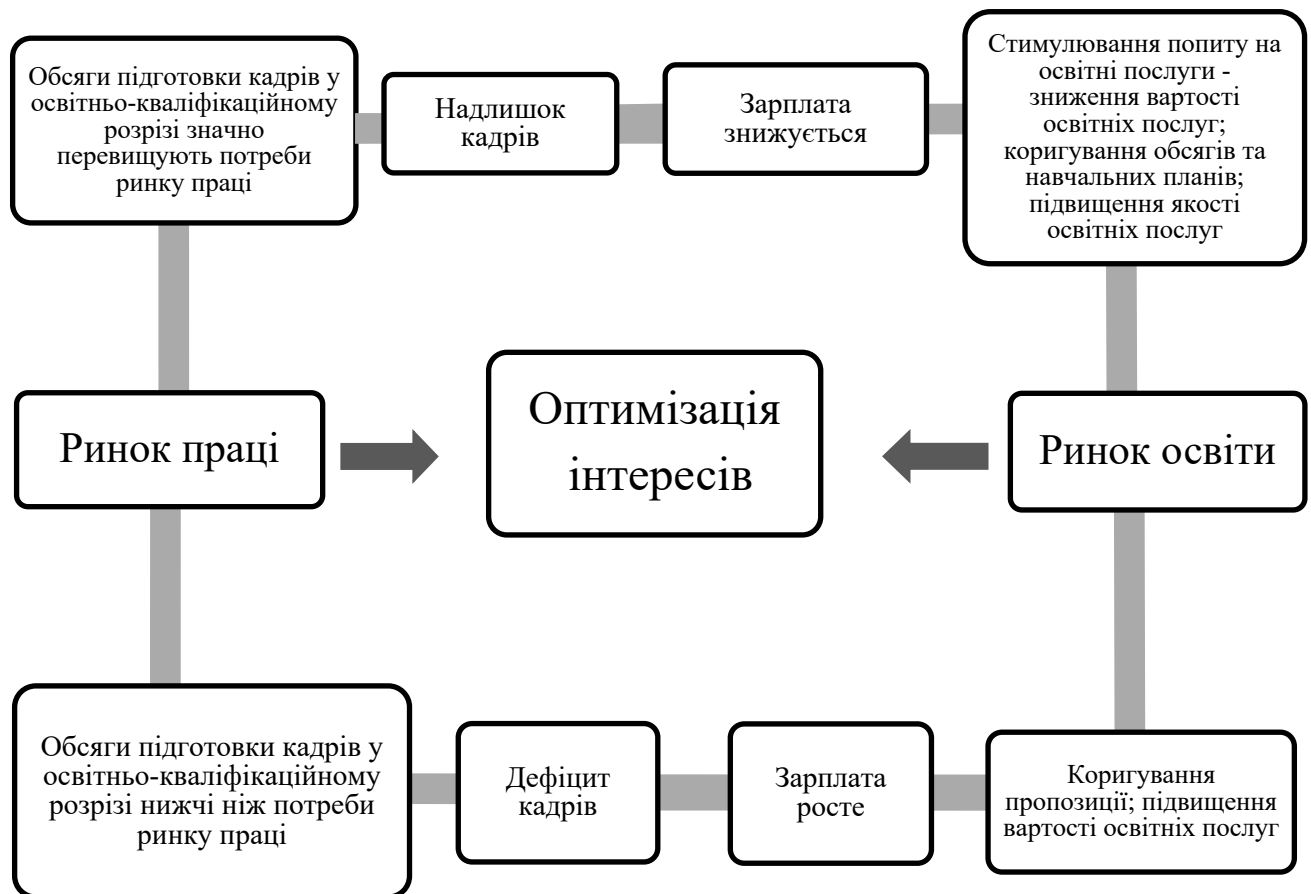

Рисунок 1.4 - Спрощена модель взаємодії ринків праці та освіти з урахуванням теорії людського капіталу

Джерело: складено автором на основі джерела [10]

Для візуалізації ситуації була створена спрощена модель, яка опирається на теоретичні знання про людський капітал, вона відображена на Рисунок 1.4.

Досвід здобутий в наслідок тривалого отримання вищої освіти, набуває цінності для майбутніх роботодавців лише з часом, та особливо впливає на ріст заробітної плати у майбутньому. Вища зарплата кваліфікованих працівників, як показник зростання їх продуктивності - швидше зростає валовий національний продукт.

Наразі система державного регулювання на ринку освітніх послуг, особливо у формі державного замовлення на підготовку експертів, не є правильною, через недостатню обізнаність держави. Зайнятість студентів має враховуватися під час формування державного замовлення і визначення обсягів їхньої підготовки. Ситуація на ринку праці за весь час навчання студента, котрий потрібен державі зараз, змінюється, і на період його випуску, державі він вже не потрібен у такій

кількості. Абітурієнт спочатку обирає спеціальність, а вже потім – вищий навчальний заклад. А отже, конкуренція між навчальними закладами підвищується, через це страждають менш конкурентоспроможні університети.

Також необхідно пам'ятати про перехід до інноваційної моделі розвитку економіки сучасного етапу в розвинутих країнах. Реалізація економічних цілей суспільства пов'язана з інноваційним типом розвитку, в основі якого закладений безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації нововведень, які дають змогу не тільки підвищити ефективність функціонування суспільного виробництва, а принципово змінити способи його розвитку. Україна залишається серед світових лідерів за багатьма напрямками науки (фізика, хімія, фізіологія, розробка програмних продуктів). Проте, докорінного реформування потребує система управління у сфері охорони та використання інтелектуальної власності, інноваційної діяльності і створення умов, за яких інтелектуальний потенціал держави буде скеровано на досягнення відчутного сталого поступу в інноваційному розвитку.

Також необхідно розглянути прямі фактори впливу на надання послуг вищої освіти в Україні, як показано в таблиці.

Таблиця 1.1 Внутрішні фактори впливу на інноваційне середовище закладу вищої освіти

Фактори	Складові фактору		
Потенціал персоналу	Професорсько-викладацький склад	Вік	До 30 років
			До 55 років
		Кваліфікація	Доктори наук
			Кандидати наук
		Видання	Підручники
			Посібники
			Статі
			Тези
		Рівень визнання	Академіки
			Лауреати премій
			Почесні звання

Продовження Таблиці 1.1

Потенціал персоналу	Наукові співробітники	Вік	До 35 років
			До 55 років
		Кваліфікація	Доктори наук
			Кандидати наук
		Результати роботи	Монографії
			Статті
			Заявки
			Патенти
			Премії
			Дипломи
		Рівень визнання	Лауреати премій
			Почесні звання
	Інженерний та навчально-допоміжний персонал	Вік	До 35 років
			До 50 років
			До 60 років
			Старше 60 років
		Кваліфікація	З вищою освітою
			З середньою спеціальною освітою
			З середньою освітою
Організаційно-технічне означення	Навчальне лабораторне обладнання		
	Комп'ютерна техніка		
	Мультимедійне обладнання		
	Оргтехніка (факси, ксерокси і т.д.)		
Площі	Навчальні площі		
	Науково-виробничі площі		
	Площа соціальної інфраструктури (гуртожитки, їдальні, спорткомплекс, профілакторій)		
Дослідно-експериментальна база	Науковий центр		
	Експериментальний завод		
	Науково-технологічний парк		
	Інноваційний центр нових технологій		
	«Технологічне село»		
Інтелектуальний проект	Пілотні проекти з різних напрямків науково-технологічної діяльності		

Джерело: складено автором на основі [11]

Засобами внутрішнього управління розвитком системи є: включення максимальної кількості студентів у колективні творчі справи, створення ситуацій, що виховують, гуманізація відношень між суб'єктами виховної системи та регулювання культурно-просвітницької діяльності студентів.

Отже, попри те що Україна має високий відсоток людей з здобутою вищою освітою, вона лише несе масовий характер, а не відзначається якістю та актуальністю. Також існує зайвий попит на популярні спеціальності і відсутності його на необхідні для економіки спеціальності, що означає тісний зв'язок між ринком освіти та праці. Він повинен контролюватися державою, через державне замовлення та видатки на необхідні напрямки освіти. Розвиток системи забезпечення якості освіти в Україні, що тривав упродовж тридцяти років незалежності, характеризувався становленням і розвитком національної системи вищої освіти на глобальному та європейському ринках освітніх послуг.

1.3 Значення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти та її взаємодія з ринком праці

На даний момент для України, як і для всього світу, типовою є тенденція перевищення молодіжного безробіття щодо загального його рівня та складнощі з працевлаштуванням після закінчення закладів освіти. Необхідно налагодити узгоджену діяльність всіх суб'єктів ринку праці та ринку освіти з метою пошуку ефективних способів гармонізації обох ринкових систем.

Нижче показано графік безробіття населення (за методологією МОП) за причиною не працевлаштовані після закінчення закладів освіти у 2010-2021 роках.

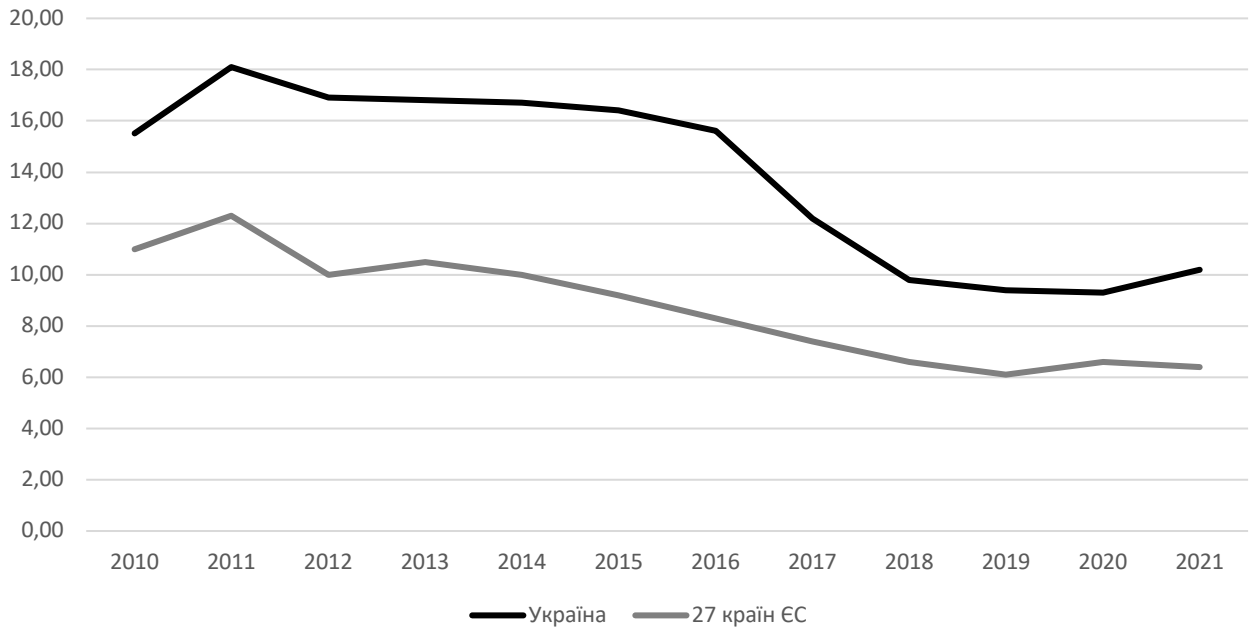

Рисунок 1.5 - Безробіття населення за причиною, не знайшли роботу після закінчення закладів вищої освіти

Джерело: складено автором на основі джерел [12] [13]

Відсоток безробіття за причиною неможливості працевлаштування після закінчення вищої освіти в Україні вище ніж у країнах Європи, але в останні роки він значно скоротився. Через циклічність економіки характер взаємодії ринків праці та освіти відображає галузеву структуру виробництва у професійній структурі робочої сили, тому неврахування поточних і перспективних потреб економіки системою освіти, ще більше посилюватиме дисбаланс у попиті й пропозиції праці. Тому головні принципи взаємодії ринків освіти та праці базуються на суб'єктах взаємодії та на оцінках ефективності забезпечення якісною освітою.

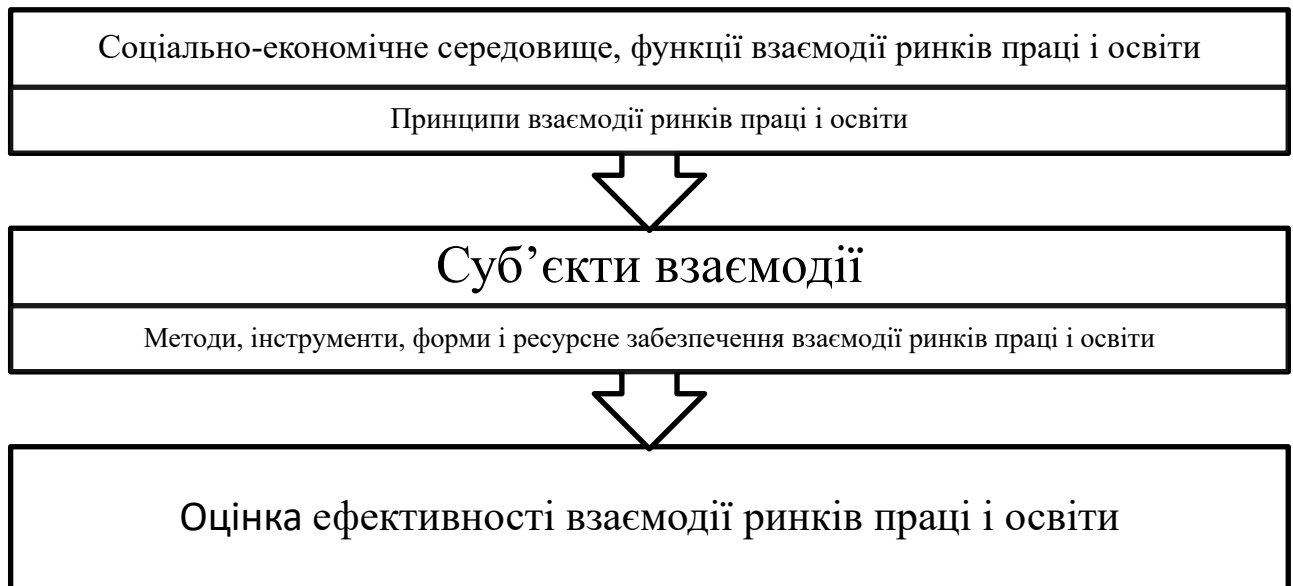

Рисунок 1.6 - Взаємодія ринків праці та вищої освіти

Джерело: складено автором на основі джерела [14]

Система взаємодії ринків праці та освіти (Рисунок 1.4)- базується на соціально-економічному середовищі, на моделі взаємодії ринків освіти та праці, використовуючи будь-які методи задля їх ефективності, а отже якості. Якість освітньої діяльності – це рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття студентами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та договором про надання освітніх послуг. Суттєвим компонентом підвищення якості освітніх послуг є вчасне та якісне підвищення кваліфікацій педагогічних і науково-педагогічних працівників – тому у 2020 році було затверджено Положення про центр професійного розвитку педагогів.

Україна за 5 років піднялася з 60 на 54 місце в рейтингу конкурентоспроможності країн світу за версією Міжнародного інституту управлінського розвитку в Швейцарії. Але за загальним державним досвідом освіти на одного учня все ще займає низькі позиції у порівнянні з високорозвиненими країнами. Це все ще натякає на недостатню якість національної вищої освіти в Україні (рисунок 1.7)

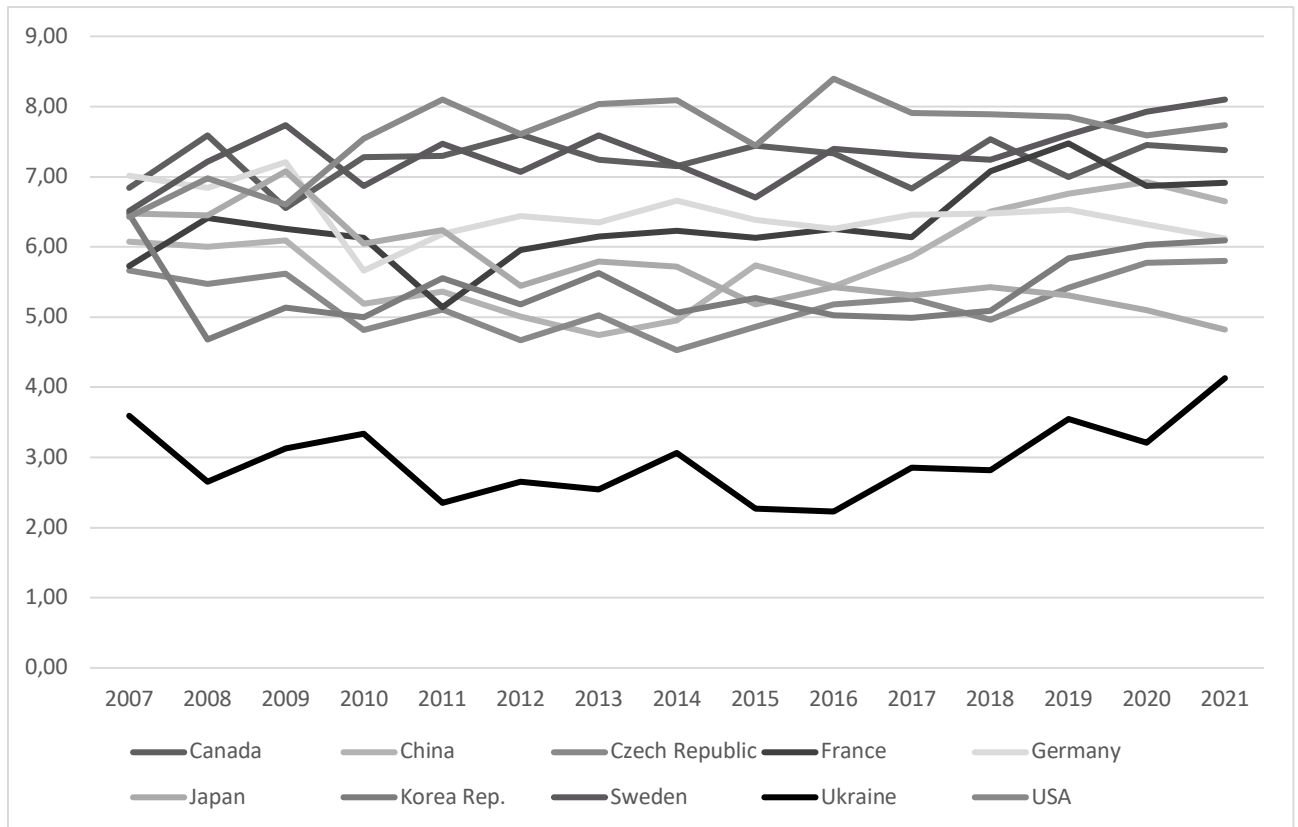

Рисунок 1.7 - Загальний державний досвід вищої освіти у порівнянні з Україною на кожного учня

Джерело: складено автором на основі джерела [15]

За даними глобального індексу конкурентоспроможності талантів країн світу за 2020 рік, Україна посіла 66 місця, опустившись на 3 місця у порівнянні з минулим роком з 132 країн світу. Проте Україна особливо добре працює за двома напрямками, пов'язаними з результатами: професійно-технічні навички (56 місце) та глобальні навички знань (46 місце).

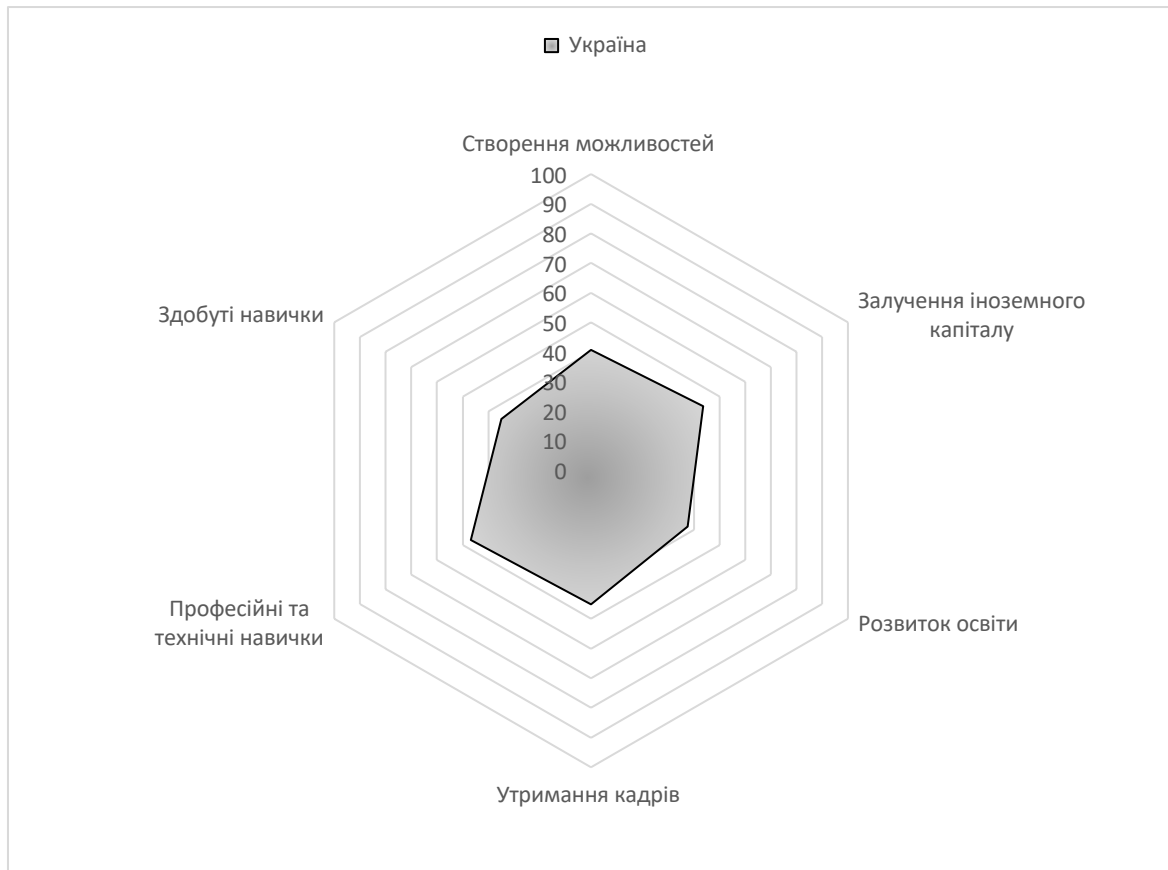

Рисунок 1.8 - Конкурентоспроможність талантів за профілем України

Джерело: складено автором на основі джерела [16]

Ринок освітніх послуг в Україні дуже напружений і не користується особливою популярністю. Тому природно, що зі збільшенням кількості студентів, як у світі, так і в Україні, такий фактор, як якість освітніх послуг вищої освіти, цікавлять спільноту найбільше.

Аналізуючи найпрестижніші міжнародні рейтинги конкурентоспроможності університетів світу, а саме: QS World University Rankings, Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, Universitas21 можна виділити такі методологічні характеристики найконкурентоспроможніших університетів:

- Академічна репутація. Найвища вага будь-якого показника призначається оцінці академічної репутації установи. Тобто здатності університетів зарекомендувати себе, одним із найкращих в сфері вищої освіти. Існування високої якості викладання освіти

- Репутація роботодавця. Студенти й надалі сприйматимуть університетську освіту як засіб, за допомогою якого вони можуть отримати цінну підготовку до ринку праці. Звідси випливає, що оцінка того, наскільки успішні навчальні заклади забезпечують цю підготовку, є важливою для рейтингу, основною аудиторією якого є світова студентська спільнота.
- Співвідношення викладачів і студентів.

Якість викладання, як правило, вказується студентами як найбільш важливий для них показник при порівнянні закладів за допомогою рейтингу. Вимірювання співвідношення вчитель / учень оцінює ступінь, в якій навчальні заклади здатні забезпечити студентам реальний доступ до викладачів, наскільки заклади можуть надати студентам значущий доступ до викладачів і репетиторів, і визнає, що велика кількість викладачів на одного студента зменшить навантаження на кожного окремого академіка.

- Статистика результатів дослідження.

З огляду на той факт, що різні області мають дуже різну видавничу культуру рахується кількість інституційних наукових робіт та їх якість.

- Забезпечення працевлаштування для випускників.

Студенти будуть продовжувати сприймати університетську освіту як засіб, за допомогою якого вони можуть отримати цінну підготовку до подальшого працевлаштування на ринку праці. З цього випливає, що оцінка того, наскільки успішними є навчальні заклади в забезпеченні такої підготовки, має важливе значення для рейтингу, основною аудиторією якого є студенти. Роботодавці визначають ті установи, з яких вони беруть найбільш компетентних, інноваційних, ефективних випускників.

- Співвідношення міжнародних викладачів та іноземних студентів.

Високо міжнародний університет набуває і надає низку переваг. Престижний університет здатний залучати викладачів та студентів з усього світу, це говорить про те, що він володіє сильним міжнародним брендом. Тому означає глобальну перспективу для установ, що працюють в міжнародному секторі вищої освіти. Він також надає як студентам, так і

співробітникам багатонаціональне середовище, сприяючи обміну передовим досвідом та переконаннями. При цьому він забезпечує студентам всеохоплюючу обізнаність та дає можливість університету вдосконалити вивчення іноземних мов.

- **Забезпеченість ресурсами.**

Необхідна умова для гарного навчання у вищому навчальному закладі полягає в тому, що він адекватно забезпечений ресурсами та матеріалами: облаштування університетських містечок, створення високоякісних гуртожитків, забезпечення комфортного середовища для інноваційної діяльності, навчання та індивідуального розвитку студента. Проте це стосується не тільки матеріального оснащення, а також наявність компетентного персоналу, яких може надати необхідні навички своїм учням.

- **Міжнародний зв'язок.** Цінність національної системи вищої освіти підвищується, якщо вона має міжнародні зв'язки в галузі освіти і наукових досліджень. Зв'язок сприяє технічним змінам та економічному зростанню.
- **Наявність партнерських програм** (Erasmus, міжнародний обмін, як студентів, так і викладачів).

- **Вільне фінансування.**

Незалежність від одного джерела фінансування, незважаючи на те, приватний чи державний університет. Найпоширенішим способом фінансування - є державне фінансування, оскільки інвестування в освіту не приносить прибутку у короткостроковому періоді. Проте для ефективного функціонування університет повинен мати автономію та можливість самостійно розпоряджатися своїми грошима.

Установи повинні мати політику забезпечення якості, яка оприлюднюється та є частиною їхнього стратегічного управління. Внутрішні зацікавлені сторони повинні розробити та впровадити цю політику за допомогою відповідних структур і процесів із залученням зовнішніх зацікавлених сторін. Вищі навчальні заклади повинні мати процеси розробки та затвердження своїх програм.

Отже, аби зменшити безробіття серед молоді, після закінчення вищих навчальних закладів, необхідно враховувати поточні і майбутні потреби системи освіти в економіці, аби не посилювати дисбаланс у попиті й пропозиції праці. Через постійне збільшення кількості студентів, такий фактор, як надання високої якості освіти має визначатись через методологічні характеристики найконкурентоспроможніших університетів.

У першому розділі на основі використаного матеріалу було опрацьовано значення конкурентоспроможності та визначено стан національної системи вищої освіти та її взаємодію з ринком праці. Визначено систему управління вищої освіти та зв'язок між її процесами та внутрішні фактори впливу на інноваційне середовище закладів. Також з'ясовано оцінювання національної та міжнародної вищої освіти та порівняно конкуренцію вищої освіти на основі міжнародних рейтингів.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1 Статистичні методи оцінювання стану вищої освіти в Україні та закордоном

Для з'ясування статистичної оцінки рівня конкурентоспроможності ВНЗ у статистиці використовують різні методи та застосовують економіко-математичного моделювання. Завдяки ним можна дослідити поточний стан рівня конкурентоспроможності ВНЗ на ринку освітніх послуг та визначити його сильні та слабкі сторони.

Статистичні методи визначення оцінки стану конкурентоспроможності [17]:

- Практичні методи, до яких відносять реальне спостереження, суттєве пізнання, порівняння, та проведення експериментів, збирання фактів, їх первинний опис, узагальнення, та систематизація
- Теоретичні методи - розглядання глибоким аналізом усіх фактів від абстрактного до конкретного або з'ясування сутності досліджуваних явищ та їх пояснення.
- Найефективнішими методами є збірні, тобто використовуються, як практичні, так і теоретичні дослідження, наприклад абстрагування від реальності, аналіз усіх фактів, їх синтез, індукція та моделювання ситуацій.

Порівнюючи вищу освіту, найважливішими методами при аналізі конкурентоспроможності стають практичні методи. Щоб визначити показники співвідношення та зв'язку використовують аналітичне групування, що полягає у тому, що вивчають взаємозв'язок між факторними явищами (x) та результативними ознаками (y). Тому можна порахувати середній рівень отриманого результату, побачити його напрямок між явищами та зрозуміти наявність взаємозв'язку. Отриманий результат записується в статистичну таблицю, у якій викладається статистична інформація про соціально-економічні

явища. Для первинної обробки експериментальних даних вибірки потрібне використання дисперсії. Цей показник визначає коливання середньої та співвідношення різних показників варіації (2.1).

$$\sigma^2 = \overline{\sigma_j^2} + \delta^2, \quad (2.1)$$

де σ^2 - загальна дисперсія

δ^2 - міжгрупова дисперсія

$\overline{\sigma_j^2}$ - середня з групових дисперсій

Щоб обчислити загальну дисперсію використовують формули обчислення дисперсії групової (2.2), середньої з групових (2.3) та міжгрупової (2.4)

Групова дисперсія:

$$\sigma_j^2 = \frac{\sum_i^n (y_{ij} - \overline{y_j})^2 \times f_{ij}}{\sum_{i=1}^l f_{ij}}, \quad (2.2)$$

Де n – всі значення ознаки, які входять до j -тої групи

y_{ij} - значення ознаки i , що входить до j -тої групи

$\overline{y_j}$ - середнє арифметичне ознаки j -тої групи

f_{ij} - кількість значення ознаки i , що входить до j -тої групи

Середня з групових дисперсій:

$$\overline{\sigma_j^2} = \frac{\sum_{j=1}^n \sigma_j^2 \times f_j}{\sum_{j=1}^n f_j}, \quad (2.3)$$

Де n - усі групи

σ_j^2 - групова дисперсія

f_j - частота групи j в усій сукупності

Міжгрупова дисперсія:

$$\delta^2 = \frac{\sum_{j=1}^n (\overline{y_j} - \overline{y})^2 \times f_j}{\sum_{j=1}^n f_j}, \quad (2.4)$$

Де n - загальне число груп

$\overline{y}$ - середня арифметична зважена

$\overline{y_j}$ - середня арифметична ознаки групи j

f_j - частота групи j в загальній сукупності

В аналітичному групуванні показник тісноти зв'язку визначає коефіцієнт кореляції (2.5):

$$\eta^2 = \frac{\delta^2}{\sigma^2}, \quad (2.5)$$

Де σ^2 - загальна дисперсія

δ^2 - міжгрупова дисперсія

У нашому випадку метою експериментальних досліджень є, насамперед, виявлення наявності залежності між двома змінними величинами. Якщо змінність однієї випадкової величини впливає на розподіл іншої, то це означатиме, що між такими випадковими величинами існує статистичний зв'язок, для його оцінки використовують кореляцію. Кореляційне відношення може варіюватися від 0 до 1, тобто при $\eta^2=0$ зв'язок відсутній, від $0<\eta^2<0,3$ – зв'язок слабкий, від $0,3<\eta^2<0,7$ – середній зв'язок і при $0,7<\eta^2<1$ зв'язок – щільний. Проте щільний зв'язок потрібно перевіряти, адже він може бути випадковим. Щоб знайти істотність кореляційного зв'язку для цього фактичне (знайдене) значення η^2 порівнюють з його критичним (табличним) значенням.

Критичне значення:

$$\eta_{1-\alpha}^2(k_1; k_2), \quad (2.6)$$

де α - рівень істотності;

k_1 - число, яке дорівнює різниці m (число груп) – 1

k_2 - значення, яке дорівнює різниці n (обсяг сукупності) - m (число груп)

Якщо $\eta_{крит}^2(k_1; k_2) < \eta_{факт}^2$ - зв'язок істотний.

Використовують основний напрямок розвитку ряду для дослідження рядів динаміки. Тобто він показує характер тенденції та дає можливість розробити прогноз розвитку явища на майбутній час.

$$\gamma_t = f(t), \quad (2.7)$$

де γ_t – теоретичний рівень ряду

$f(t)$ – чинник часу

Щоб розрахувати параметри функції використовують метод найменших квадратів (тобто параметрів α та b), а також використовують спосіб спрощеного вирівнювання, за якого сума всіх t дорівнює нулю.

$$\begin{cases} \sum \gamma = \alpha n \\ \sum yt = b \sum t^2, \end{cases} \quad \begin{cases} \alpha = \sum \frac{y}{n} \\ b = \sum yt \div \sum t^2, \end{cases} \quad (2.8)$$

де α - теоретичне значення рівня ряду при $t = 0$

b - абсолютний приріст

n – кількість груп

Після обчислення параметрів можна скласти аналітичне рівняння, де можна знайти γ_t та зобразити лінію тренду.

Статистичні методології та дані, які було зібрано світовим економічним форумом дають можливість ґрунтовно оцінити конкурентоспроможність країни у різних сферах економіки (рисунок 2.1).

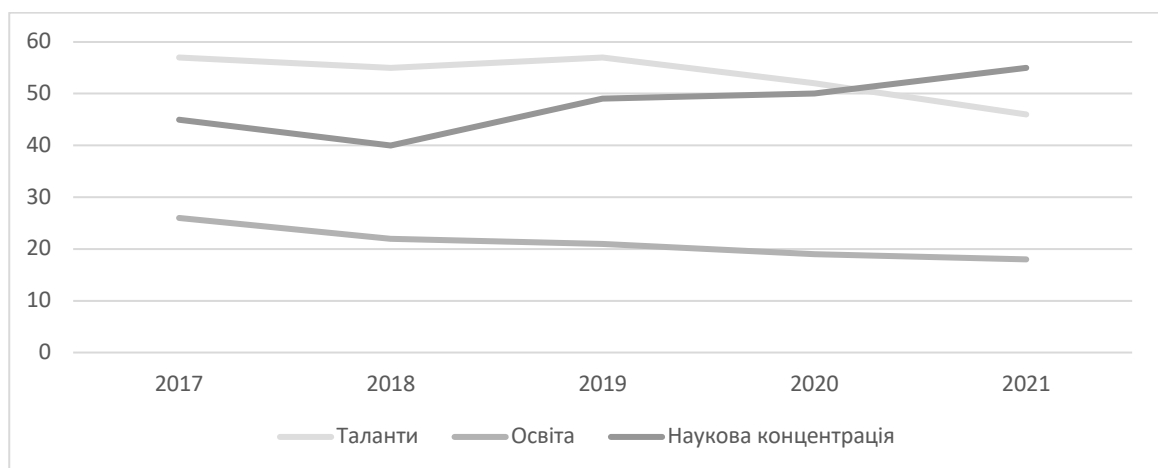

Рисунок 2.1 - Конкурентоспроможність України за наданням освіти, науковою концентрацією та набуттям талановитих людей у 2021 році

Джерело: складено автором на основі даних [18]

За всіма показниками конкурентоспроможності Україна займає 54 місце за World competitiveness ranking 2021. За показниками розвитку знань, а конкретно за набуття талантів Україна займає 46 місце, на 6 місць більше ніж в минулому році. За набуттям освіти та досвіду вона займає 18 місце та за особистим вкладом у науку 55 місце.

Отже, існує безліч методів для оцінки рівня стану та конкурентоспроможності національної системи вищої освіти таких як: статистичні та економіко-математичні методи, які допомагають провести ґрунтовний аналіз та визначити плюси та мінуси ВНЗ на ринку праці та освітніх послуг. Особливо допомагають практичні методи для аналізу конкурентоспроможності через аналітичне групування, коливання середньої та співвідношення різних показників варіації. Ці методи покажуть, що стримує розвиток освіти та допоможуть визначити ефективність вищої освіти в Україні.

2.2. Конкурентні методи визначення національної системи вищої освіти та закордоном

Українська система вищої освіти довгий період опиралась на колишню - радянську систему, яка потребувала нових реформ та якісних моделей, що зможуть покращити ситуацію з конкурентоспроможністю національної освіти так, як європейська система освіти. (рисунок 2.1.)

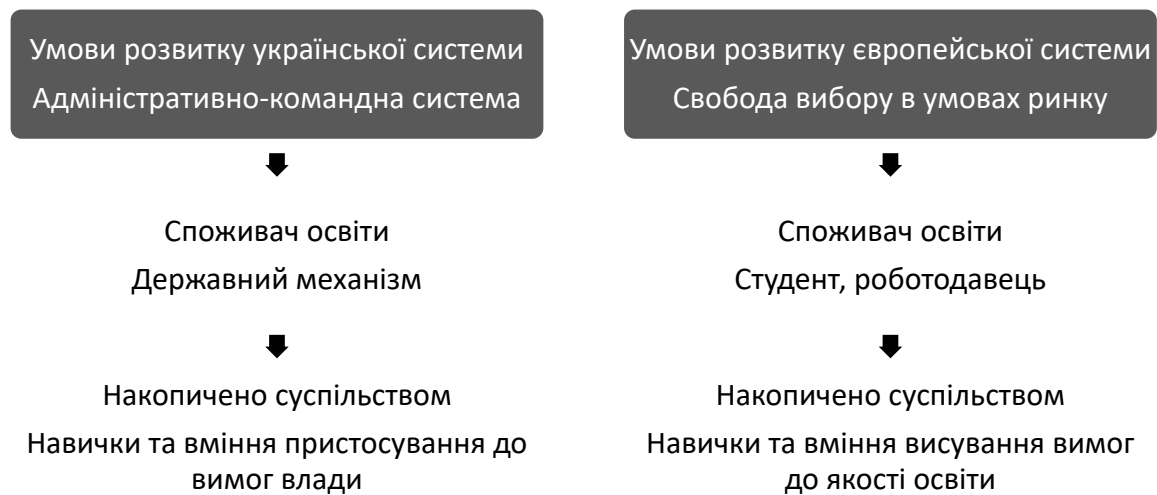

Рисунок 2.2 - Відмінності у формуванні української та європейської систем забезпечення якості освіти

Джерело: складено автором на основі даних [19]

Та за період незалежності України у системі вищої освіти відбулись значні зміни зумовлені переходом країни від адміністративно-командної до соціально-орієнтованої ринкової економіки. Разом із розробленням, впровадженням та затвердженням нормативно правових актів, диверсифікації освіти за джерелами фінансування, удосконалення механізму вступу до ЗВО, надання автономії вищим навчальним закладам, створення Національного агентства забезпечення якості вищої освіти. Через постійне зростання конкуренції між навчальними закладами та популяризації платного навчання задля гарантії переваг на ринку освітніх послуг. Все ще управління навчальними закладами в Україні адміністративне, оскільки можливе приватне та бюджетне фінансування.

Підвищення якості вищої освіти можливе за допомогою використання найбільш релевантних та актуальніших методів та їх вплив на економіку країни. У світі існує кілька поширених та актуальних моделей систем контролю якості ЗВО:

- За міжнародним стандартом ISO серії 9001 – який передбачає розгляд та встановлення всіх зацікавлених сторін, визначення їх вимог щодо якості освіти, створення системи безперервного вдосконалення діяльності. Стандарт 9001 спирається на сім принципів управління якістю: орієнтація на споживача, лідерство, залучення людей, процесний підхід, постійне

вдосконалення, керування фактами та управління взаємовідносинами з постачальниками.

- Оціночний метод – метод SWOT-аналізу передбачає системне проведення самооцінки для виявлення слабких та сильних сторін вищого навчального закладу, розробляються плани та заходи вирішення проблем. Цю методику використовують під час акредитації ЗВО у країнах Європи, США та Канаді. Процес самооцінки має складатися з підготовки й організації процесу, організації процесу вивчення, проведення оцінки; обговорення результатів і підготовки кінцевого звіту. Залежно від національних і місцевих особливостей параметри та характеристики систем оцінювання можуть вагомо відрізнятися. На практиці більшість закладів вищої освіти використовують традиційну модель само атестації, що базується на перевірці стану діяльності та документації закладу.
- Total Quality Management - Системне управління якістю - використовує метод цінок, проте забезпечує більш глибокий і детальний аналіз діяльності ЗВО, аніж SWOT-аналіз. Ця модель базується на процесному підході і спрямована на стабільне збільшення всіх показників діяльності ЗВО через безперервне зростання якості. Особлива увага в моделі приділяється людському потенціалу, людським відносинам та використанні внутрішніх резервів навчального закладу для досягнення якості результатів. Для ефективного функціонування системи, необхідно щоб керівництво брало участь у розробці, реалізації якості вищої освіти та несло відповідальність, враховуючі виконання всіх заходів на кожному етапі навчально-виховного процесу.
- Європейський фонд якості вищої освіти EFQM – простий на ефективний інструмент покращення якості шляхом проведення системного аналізу власної діяльності за певними критеріями. Ці дев'ять критеріїв можна віднести до однієї з двох категорій: можливостей і результатів (рисунок 2.3).

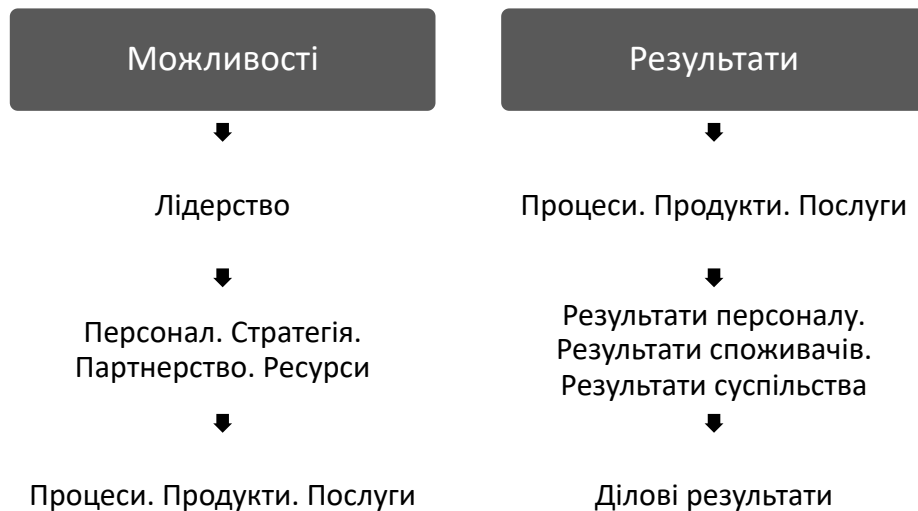

Рисунок 2.3 - Складено на основі матеріалу про кілька поширені та актуальні моделі систем контролю якості

Модель базується на особливій увазі до споживачів, створенні стійкого майбутнього, розвитку можливостей організації, застосуванні творчих здібностей та інновацій, лідерства керівництва, спритного управління, залучення персоналу, підтримки вагомих результатів. Лише ця модель дозволяє проводити порівняльний аналіз між різними ЗВО.

Порівнюючи методи визначення національної ефективності конкурентоспроможності вищої освіти, як в Україні так і в світі було виділено п'ятдесят національних систем вищої освіти і методи для оцінки їх всіх були стандартизовані. А саме: ресурси, політичні умови, можливості комунікації та результативність. У межах кожного цього показника країна, яка має найвищі показники оцінюється у 100 балів, а бали для інших країн виражаються у відсотках від цієї найвищої оцінки. (Таблиця. 2.2) Україна посідає 36-е місце, що об'єднує 27-е місце за ресурсами, 39-е з довкілля, 38-е за зв'язковістю та 42-е місце за результатами. Україна посідає шосте місце за часткою державних витрат на вищу освіту у ВВП. Витрати на дослідження та розробки вищих навчальних закладів у частці від ВВП мають низький рейтинг – 46. У Connectivity Україна посідає 18 місце за спільними науковими публікаціями з промисловістю, але

лише 46 місце за передачі знань. Він посідає 35 місце за спільними публікаціями з міжнародними авторами і 45 місце за передачу знань з бізнесом.

Таблиця 2.2 Загальний рейтинг U21

Рейтинг (2020)	Рейтинг (2019)	Країни	Кількість балів (2020)	Кількість балів (2019)
1	1	США	100.0	100.0
2	2	Швейцарія	90.1	88.6
3	5	Данія	85.7	82.5
4	7	Сінгапур	84.5	81.3
5	4	Швеція	84.3	82.9
6	3	Велика Британія	83.6	84.5
7	6	Канада	83.2	81.9
8	9	Фінляндія	82.8	80.4
9	8	Австралія	80.4	80.9
10	10	Нідерланди	81.6	80.2
11	11	Норвегія	80.5	77.8
12	12	Австрія	79.3	77.2
13	13	Бельгія	75.6	73.6
14	14	Нова Зеландія	72.7	71.5
14	15	Гонконг САР	72.7	70.2
16	16	Німеччина	70.5	69.6
17	17	Франція	68.6	67.6
18	18	Ізраїль	67.4	67.3
19	19	Ірландія	66.0	64.7
20	20	Японія	61.9	61.7
21	21	Тайвань	60.5	60.5

Продовження Таблиці 2.2

22	22	Саудівська Аравія	59.3	59.3
23	24	Іспанія	58.6	57.3
24	23	Південна Корея	58.0	57.4
25	25	Португалія	57.6	56.8
...				
36	38	Україна	47.8	45.1

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Загальний рейтинг розраховується з використанням чотирьох методів, в основному опираючись на результативність конкурентоспроможності національної системи вищої освіти, так як саме вона дає чітко визначити, рівень ВНЗ.

Перший метод - ресурси і довкілля, де ресурси - є приватні та державні, які повинні бути доповнені з урахуванням наявних політичних умов, що сприятимуть їх ефективному використанню.

Другий метод - політичні умови, вони показують вплив державних інвестицій так приватних інвестицій у вищу освіту, завдяки порівнянню фінансового становища країни, інвестування грошей в освіту з іншими за показниками в міжнародних рейтингах.

Третій - можливість комунікацій при порівнянні наявності місць, доступних у закладах вищої освіти для міжнародних студентів, які навчаються на денній формі, міжнародних програм для обміну студентів та студентської мобільності. Економіка світу стрімко розвивається, а з нею з'являються нові можливості для студентів – мобільність, різноманітні навчальні програми, де студенти можуть порівнювати якість навчання закордоном. А отже, контролювати ринок праці має не держава, а суспільство (студенти та роботодавці).

Четвертий метод – результативність, який показує, як освіта впливає на майбутній розвиток країни та формує її економіку. Цінність національної

системи вищої освіти підвищується, якщо вона є ефективною з іншими секторами економіки та в галузі освіти і наукових досліджень.

Отже, європейське суспільство задля підвищення конкурентоспроможності середовища вищої освіти змогло добути такі навички та уміння, як: мотивація працювати та навчатися, спільна система цінностей, забезпечення якості навчання, вільне фінансування та наявність досвіду, які так потребує освітня система України. В українських ЗВО найчастіше використовується модель управління якістю, заснована на вимогах міжнародних стандартів якості ISO 9000 та ISO 9001. Необхідна наявність достатньої кількості ресурсів, для забезпечення всім необхідним університетів. Лояльність політичних переконань задля незалежності закладів вищої освіти, можливість комунікації студентів та викладачів та результативність освіти у порівнянні з розвинутими країнами значно підвищить якість національної освіти на міжнародній арені.

2.3. Підходи до оцінювання якості освіти

Державна служба якості освіти в Україні – це центральний орган забезпечення виконання всіх питань якості освіти, здійснення державного контролю освітньої діяльності та дотримання законодавства закладами освіти. Тому влада виконує важливу процедуру у процесі здійснення державного нагляду за університетами, щодо дотримання ними вимог законодавства - це проведення інституційного аудиту, який складається з трьох етапів. За результатами яких засновники отримують висновки про якість освітньої діяльності та рекомендації щодо вдосконалення її діяльності. Разом із проведенням інституційного аудиту, не менш важливою процедурою є формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Система управління якістю освіти передбачає:

- планування показників якості освіти;

- контроль планових показників;
- можливість здійснення корегуючих і попереджувальних дій;
- моніторинг стану якості освіти;
- можливість адаптації до змінюючих обставин;
- можливість інтеграції в загальну систему управління організації у вигляді окремої підсистеми.

ЗВО для успішного функціонування має визначити взаємопов'язані процеси і керувати ними в повному обсязі. Для впровадження системи управління якістю освіти організація (заклад) має:

- визначити процеси, що впливають на якість освіти;
- встановити послідовність цих процесів і їх взаємодії;
- забезпечити наявність інформації, необхідної для підтримки роботи і нагляду за цими процесами;
- вимірювати, відслідковувати і аналізувати процеси і застосовувати заходи, необхідні для досягнення запланованих результатів і постійного поліпшення;
- визначити критерії і методи забезпечення ефективної роботи і управління.

[21]

Українське суспільство завжди прагнуло підвищити конкурентоспроможність власної освітньої сфери, що зумовило створення певних стандартів, для забезпечення якості вищої освіти, шляхом впровадження болонської системи освіти у вищий навчальний заклад – «Києво-Могилянську академію». Розвиток економіки та інших сфер суспільного життя виділяє якість, як основний фактор про конкурентоспроможність та оцінку рівня вищого навчального закладу в цілому.

Рисунок 2.4 - Загальні методи управління якістю

Джерело: складено автором на основі даних [22]

Принцип управління якістю - це набір фундаментальних переконань, норм, правил і цінностей, які приймаються як істинні і можуть використовуватися, як основа управління якістю. Ці методи використовуються у будь-якій економічній системі. Вони є універсальними, як для ринку освіти, так і для ринку праці.

Якість у статистичному сенсі – це кількісно визначений набір показників, що відповідають потребам та вимогам оцінюваного предмету. Загальне управління якістю – це постійне і одночасне вдосконалення трьох компонентів: якість кінцевої продукції, її організація та рівень кваліфікації персоналу. Критерії вимірювання опираються на основні методи: задоволеність споживача / замовника, основні характеристики та тенденції бізнес-процесів, відповідність кінцевого продукту та «постачальників». [23]

Завдяки грамотному педагогічному управлінню навчання можна також стимулювати самоосвітній процес, який передбачає самоуправління студентами. Управління процесом навчання являє собою систему, яка складається з керівного органу (в нашому випадку діяльності викладачів), об'єкта управління над яким проводиться діяльність та необхідних засобів управління. (Рисунок 2.5.)

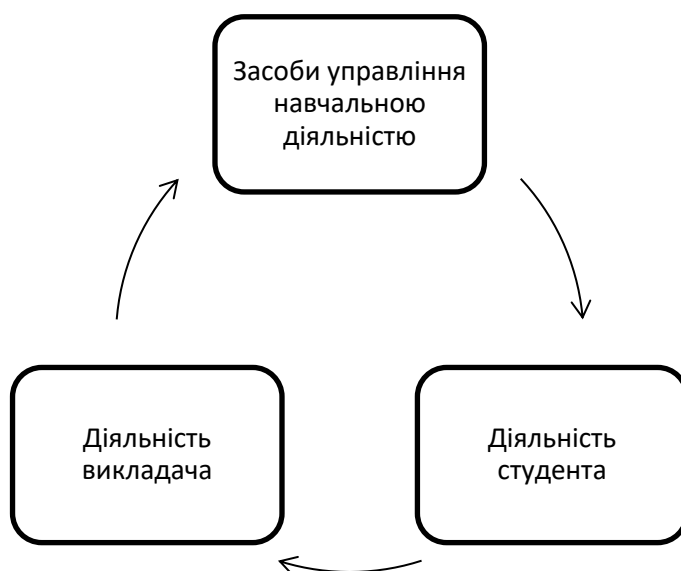

Рисунок 2.5 - Загальна модель управління навчальною діяльністю

Управління навчальною діяльністю здійснюється переважно викладачем, а самоосвітня діяльність – при самоуправлінні студента, як особистості. Самоосвітня діяльність являє собою усвідомлений перехід від системи зовнішнього управління до самоуправління власними пізнавальними діями.

У таблиці 2.3 наведені основні, найефективніші напрямки та інструменти статистичного оцінювання та аналіз якості вищої освіти, визначені за принципами управління якістю. Використання якісного та кількісного методів аналізу якості залежить від мети аналізу та інтересів різних групи зацікавлених сторін вищої освіти. Університети, їхній персонал та студенти в кінцевому рахунку відповідають за розробку, підтримку та підвищення якості вищої освіти. Якщо вчителі і студенти не зацікавлені в підвищенні якості, інші зацікавлені сторони лише вказуватимуть на проблему якості, але вони не можуть створити якісні освітні альтернативи.

Важливість кількісних та якісних показників для моніторингу ефективності та оцінки діяльності, процесу та результатів вищих навчальних закладів помічають завдяки кількості публікацій, що пропонуються та зацікавленості ВНЗ. Публікації - це лише результати досліджень, а не показник якості, але вони утворюють спеціальний продукт, і тому вони лише в основному сприймаються.

Таблиця 2.3 Найефективніші напрямки та інструменти статистичного оцінювання

Об'єкт оціночного аналізу	Статистичні інструменти
Задоволеність споживачів освітніми послугами	-Спеціальні опитувальники, призначені для студентів, роботодавців і випускників, що стосуються якості навчальних матеріалів, виробничих технологій і розподілу навчального матеріалу
Завдання установ по внутрішній і зовнішній оцінці якості	-Описова статистика: а) Розподіл успішності студенти (середня, мода, медіана) б)Аналіз ряду розподілу (варіації продуктивності, рівномірність та концентрація) -Побудова рейтингу університетів, спеціальностей і кафедр на основі критеріїв якості освітніх продуктів
Визначення основних факторів підвищення якості	-Графічні методи: діаграма Парето (стандартне відхилення джерела даних, кількість значень у джерелі даних n , середнє значення $\bar{x}$ та стандартне відхилення σ) -Методи аналізу взаємозв'язку між якісними і кількісними параметрами
Виявлення областей ризику в управлінні якістю вищої освіти	Розробка схем контролю якості для виявлення тих тем, які виходять за рамки статистичного контролю

Джерело: складено автором на основі даних [24]

Кількість викладачів та тих, хто працює в умовах неповного робочого дня, котрі публікують статті, можуть бути показником, оскільки не очікується, що викладачі за сумісництвом будуть проводити додаткові дослідження або брати на себе додаткові обов'язки. Значення, яке надається дослідженню та викладанню, може змінюватись в залежності від рівня навчання. Якщо викладають на рівні бакалавра, якість навчання є найважливішою. Але студенти в магістерські роки повинні бути знайомі з останніми подіями, тому важливо, щоб їх викладачі були справжніми дослідниками, постійно поповнюючи інформацію.

Отже, країни прагнуть здобути високий рівень освітньої підготовки студентів і для цього намагаються визначити найефективніші та найкращі методи власної конкурентоспроможності, задля незалежної оцінки, яка покаже проблеми та недоліки кожної системи. Потрібно знати основи управління та підвищення якості вищих навчальних закладів, через проведення інституційного аудиту та формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Якість вищої освіти відіграє вагомe значення для успішного розвитку будь-якої держави, особливо України. Завдяки принципам управління якістю, якісним та кількісним методам аналізу – формується надійна системи управління ЗВО.

У другому розділі було проаналізовано методологічні засади національної системи вищої освіти, через аналітичне групування, коливання середньої та співвідношення різних показників варіації. Задля з'ясування проблем вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності та визначення ефективних напрямків. Серед головних навичок та умінь важливе місце відіграють мотивація працювати та навчатися, спільна система цінностей, забезпечення високої якості навчання, незалежне фінансування та наявність у студентів практичного досвіду. Модель якості вищої освіти за стандартами ISO 9000 та ISO 9001 зазвичай використовуються в українських ЗВО. Управління якістю вищої освіти залежить від об'єктів оціночного аналізу та статистичних інструментів, а саме: задоволеність студентами отриманими освітніми послугами, внутрішніми та зовнішніми завданнями установ, основними факторами підвищення конкурентоспроможності та визначення областей ризику якості освіти.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз стану системи вищої освіти в Україні

Було проведено аналіз конкурентоспроможності національної системи вищої освіти на основі даних від кількості студентів, що були прийняті у ВЗ, а також тих, хто вирішив добувати освіту закордоном та витрат держави на вищу освіту у порівнянні з роками.

Таблиця 3.1 Основні статистичні дані про вищу освіту в Україні за 2011-2021 роки

Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість випускників, що зареєструвалися на ЗНО	270 884	329 100	322 133	351 212	351 201	328 985	339 993	335 472	354 120	369 500	389 700
Кількість осіб прийнятих на навчання [25]	314 500	341 300	348 000	291 600	295 900	253 200	264 400	256 800	250 100	230 200	239 218
Кількість студентів закордоном[26]	28 898	33 473	42 619	44 665	59 612	71 301	75 785	75 593	79 372	83 340	89 755
Видатки зведеного бюджету України на вищу освіту(%) [27]	26,4	29,3	30	28,3	27,1	27,2	21,8	21,1	21,5	21,8	23,4

Джерело: складено автором на основі даних [25] [26] [27]

Потрібно встановити взаємозв'язок між кількістю студентів, котрі виїхали закордон та видатками на вищу освіту. Тож потрібно знайти ширину вибірки витрат зведеного бюджету України.

$$h = \frac{X_{MAX} - X_{MIN}}{m}, \quad (3.1) \quad h = \frac{30-21,1}{4} = \frac{8,9}{4} = 2,23$$

m - кількість груп вибірки

$$\frac{28898}{270884} * 100\% = 10,66\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2011р}$$

$$\frac{33473}{329100} * 100\% = 10,17\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2012р}$$

$$\frac{42619}{322133} * 100\% = 13,23\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2013р}$$

$$\frac{44665}{322133} * 100\% = 12,72\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2014р}$$

$$\frac{59612}{331201} * 100\% = 18\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2015р}$$

$$\frac{71301}{328985} * 100\% = 21,67\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2016р}$$

$$\frac{75785}{339993} * 100\% = 22,29\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2017р}$$

$$\frac{75593}{335472} * 100\% = 22,53\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2018р}$$

$$\frac{80470}{349365} * 100\% = 23\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2019р}$$

$$\frac{83340}{369500} * 100\% = 22,55\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2020р}$$

$$\frac{89755}{389700} * 100\% = 23\% - \text{відсоток студентів, що навчаються закордоном 2021р}$$

$$\frac{22,55 + 23 + 22,53 + 22,29}{4} = 22,6\%$$

$$\frac{21,67 + 18 + 10,66}{3} = 16,78\%$$

$$\frac{10,17 + 13,23 + 12,72}{3} = 12\%$$

$$\frac{23 + 22,55 + 23 + 22,53 + 22,29 + 21,67 + 18 + 12,72 + 13,23 + 10,17 + 10,66}{11} = 18,17\%$$

Для осереднення прямих значень ознак, шляхом їх підсумовування використовується середня арифметична, задля знаходження середньої ваги студентів, котрі виїхали закордон на навчання.

$$\bar{x} = \frac{\text{середнє значення ознак}}{\text{обсяг сукупності}}, \quad (3.2) \quad \bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

$$1) \frac{22,55+23+22,53+22,29}{4} = 22,6\%$$

$$2) 23\%$$

$$3) \frac{21,67+18+10,66}{3} = 16,78\%$$

$$4) \frac{10,17+13,23+12,72}{3} = 12\%$$

$$5) \frac{23+22,55+23+22,53+22,29+21,67+18+12,72+13,23+10,17+10,66}{11} = 18,17\%$$

Таблиця 3.2 Взаємозв'язок між часткою витрат на вищу освіту та середньою питоною вагою студентів, що виїхали навчатись за кордон

Частка видатків на вищу освіту у загальних видатках зведеного бюджету, % (x)	Кількість років (f)	Середня питома вага студентів, що виїхали на навчання закордон, %
До 23,33	4	22,6
23,33 – 25,56	1	23
25,56 – 27,79	3	16,78
27,79 і більше	3	12
У цілому	11	18,17

Джерело: складено автором на основі таблиці 3.1

Щоб знайти щільність зв'язку потрібно використати правило складання дисперсій: групової, середньої з групових та міжгрупової дисперсії відповідно до формул підпункту 2.1: (2.1), (2.2), (2.3) та (2.4).

Середня з групових дисперсій:

$$\sigma^2 = \frac{(22,55 - 22,6)^2 + (23 - 22,6)^2 + (22,53 - 22,6)^2 + (22,29 - 22,6)^2}{4} = 0,065$$

$$\sigma^2 = \frac{(21,67 - 16,78)^2 + (18 - 16,78)^2 + (10,66 - 16,78)^2}{3} = 20,95$$

$$\sigma^2 = \frac{(10,17 - 12)^2 + (13,23 - 12)^2 + (12,72 - 12)^2}{3} = 1,8$$

$$\sigma^2 = \frac{0,065 * 4 + 20,95 * 3 + 1,8 * 3}{11} = \frac{0,26 + 62,85 + 5,4}{11} = \frac{68,51}{11} = 6,23$$

Міжгрупова дисперсія:

$$\sigma^2 = \frac{(22,6 - 18,17)^2 * 4 + (23 - 18,17)^2 * 1 + (16,78 - 18,17)^2 * 3 + (12 - 18,17)^2 * 3}{11} = 20,17$$

Загальна дисперсія:

$$\sigma^2 = 6,23 + 20,17 = 26,4$$

Коефіцієнт кореляції (відношення між групової дисперсії до загальної):

$$\eta^2 = \frac{20,17}{26,4} = 0,77$$

Тобто на 77 % залежність студентів виїжджати закордон на навчання від державних видатків. Кореляційне відношення варіюється від $0,77 < \eta^2 < 1$, - отже зв'язок щільний.

Критичне значення розраховується як:

$$\eta_{1-\alpha}^2 = (k_1; k_2)$$

де α - рівень істотності;

k_1 - число, яке дорівнює різниці m (число груп) - 1

k_2 - значення, яке дорівнює різниці n (обсяг сукупності) - m (число груп)

Якщо $\eta_{\text{крит}}^2(k_1; k_2) < \eta_{\text{факт}}^2$ - зв'язок істотний.

$$k_1 = 3$$

$$k_2 = 11 - 4 = 7$$

$$\eta_{0,95}^2(3; 7) = 0,651$$

$$0,651 < 0,77$$

Отже, оскільки $\eta_{\text{факт}}^2 > \eta_{0,95}^2(3; 7)$ то такий зв'язок є не випадковим, зв'язок між студентами, які вирішили поїхати закордон на навчання щільний та значний і становить 77%. Вибір навчатися закордоном українських студентів на 77% залежить від видатків на вищу освіту в Україні та на 23% – від інших факторів.

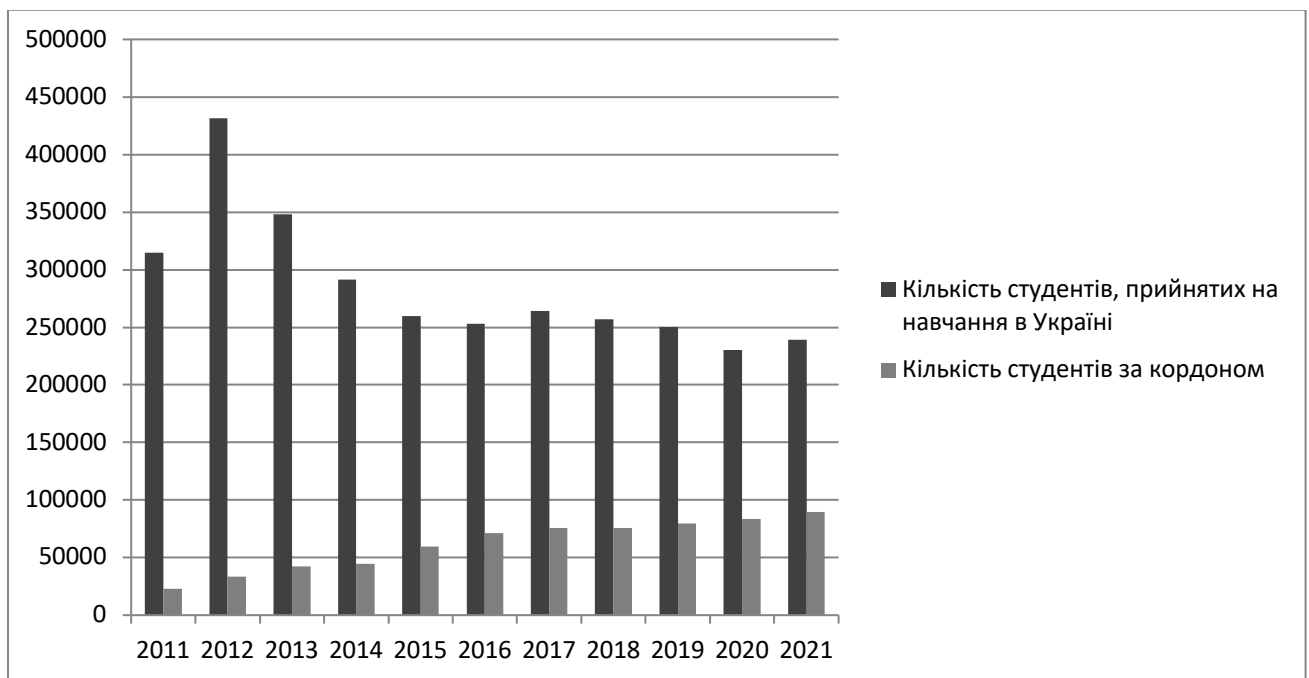

Рисунок 3.1. - Тенденція між студентами, котрі прийняті на навчання в Україні та закордоном

Джерело: складено автором на основі таблиці 3.1

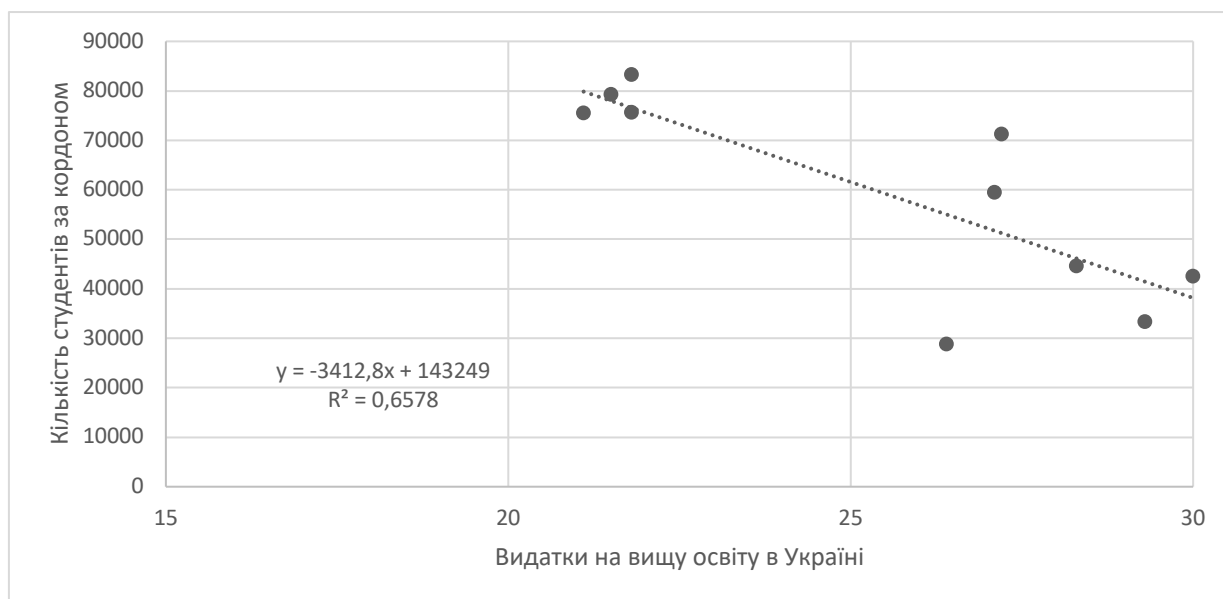

Рисунок 3.2 – Видатки на вищу освіту в Україні та кількість студентів закордоном

Джерело: складено автором на основі рисунку 3.1

Причина освітньої еміграції талановитих студентів через низьку можливість працевлаштування після закінчення університетів та невідповідність здобутих навичок на ринку праці. (рисунок 3.2) На зараз є розрив між структурою підготовки кадрів та потребами на ринку праці.

Також завдяки використанню програмного сервісу E-Views було проведено аналіз впливу незалежних змінних (кількість студентів та кількість викладачів) на обсяг фінансування всіх закладів вищої освіти в Україні. Автором було взято вибірку (138) всіх вищих навчальних закладів України, видатків у кожен університет, кількості студентів та викладачів в кожному університеті за 2021 рік.

Щоб побачити чи змінні значущі, було побудовано t-тест:

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View	Proc	Object	Print	Name	Freeze	Estimate	Forecast	Stats	Resids
------	------	--------	-------	------	--------	----------	----------	-------	--------

Dependent Variable: FINANCING
Method: Least Squares
Date: 06/02/22 Time: 18:20
Sample: 1 138
Included observations: 138

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-21921721	6625736.	-3.308572	0.0012
STUDENTS	77044.01	4192.922	18.37478	0.0000
PROFESSORS	-57744.68	26191.82	-2.204684	0.0292

R-squared	0.914101	Mean dependent var	1.33E+08
Adjusted R-squared	0.912828	S.D. dependent var	1.65E+08
S.E. of regression	48569080	Akaike info criterion	38.25637
Sum squared resid	3.18E+17	Schwarz criterion	38.32001
Log likelihood	-2636.690	Hannan-Quinn criter.	38.28223
F-statistic	718.3055	Durbin-Watson stat	1.952569
Prob(F-statistic)	0.000000		

Рисунок 3.3 - Результати регресійної моделі впливу фінансування вищої освіти на кількість студентів та викладачів

Джерело: побудовано автором за допомогою EViews

Рівняння регресії має наступний вигляд:

Обсяг видатків на ЗВО = - 21921721 + 77044.01 * Students – 57744.68 * Professors

Всі prob. менші ніж 0.05, тож можна із 5% ймовірністю відхилити нульову гіпотезу про те, що коефіцієнти дорівнюють нулю. Тому можемо зробити висновок, що всі коефіцієнти статистично важливі.

Коефіцієнт детермінації, який становить 91.4% - показує як змінюється залежний фактор відповідно до незалежних змінних, тобто яка зміна регресії. Дана модель може пояснити 91% значень змінних. Тому модель адекватна. Різниця між коефіцієнтом детермінації та «адаптованим» коефіцієнтом детермінації (adjusted R-squared) є мінімальною, що означає, що кількість спостережень в давній моделі більш ніж достатня.

Також було проведено LM тест на визначення автокореляції:

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View	Proc	Object	Print	Name	Freeze	Estimate	Forecast	Stats	Resids
------	------	--------	-------	------	--------	----------	----------	-------	--------

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	1.110264	Prob. F(4,131)	0.3545
Obs*R-squared	4.524964	Prob. Chi-Square(4)	0.3396

Test Equation:
Dependent Variable: RESID
Method: Least Squares
Date: 06/02/22 Time: 18:33
Sample: 1 138
Included observations: 138
Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1446491.	6654821.	-0.217360	0.8283
STUDENTS	-949.4883	4286.788	-0.221492	0.8251
PROFESSORS	8292.188	26747.57	0.310017	0.7570
RESID(-1)	-0.051826	0.087411	-0.592898	0.5543
RESID(-2)	-0.070875	0.086821	-0.816336	0.4158
RESID(-3)	-0.013986	0.087098	-0.160575	0.8727
RESID(-4)	0.155629	0.088348	1.761550	0.0805
R-squared	0.032790	Mean dependent var	-2.57E-08	
Adjusted R-squared	-0.011510	S.D. dependent var	48213258	
S.E. of regression	48489934	Akaike info criterion	38.28100	
Sum squared resid	3.08E+17	Schwarz criterion	38.42949	
Log likelihood	-2634.389	Hannan-Quinn criter.	38.34134	
F-statistic	0.740176	Durbin-Watson stat	1.781588	
Prob(F-statistic)	0.618213			

Рисунок 3.4 - Breusch-Godfrey serial correlation LM test на автокореляцію

Джерело: побудовано автором за допомогою EViews

Ця модель не має автокореляції, тому що значення Prob. перевищує 0.05, що дає нам можливість відхилити нульову гіпотезу про автокореляцію залишків. Усі p-value є вищими за критичне значення 0,05, отже у моделі не порушено припущення про автокореляцію залишків.

Також модель була протестована модель Вайта на відсутність гетероскедастичності:

Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED::Untitled\

View

Proc

Object

Print

Name

Freeze

Estimate

Forecast

Stats

Resids

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic

17.44894

Prob. F(5,132)

0.0000

Obs*R-squared

54.91475

Prob. Chi-Square(5)

0.0000

Scaled explained SS

288.6092

Prob. Chi-Square(5)

0.0000

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 06/02/22 Time: 18:33

Sample: 1 138

Included observations: 138

Variable

Coefficient

Std. Error

t-Statistic

Prob.

C

2.67E+14

1.32E+15

0.201550

0.8406

STUDENTS^2

-12480551

1.76E+08

-0.070780

0.9437

STUDENTS*PROFESSORS

1.97E+09

2.60E+09

0.759681

0.4488

STUDENTS

4.88E+11

1.32E+12

0.370645

0.7115

PROFESSORS^2

-7.12E+09

9.45E+09

-0.753081

0.4527

PROFESSORS

-3.22E+11

7.97E+12

-0.040467

0.9678

R-squared

0.397933

Mean dependent var

2.31E+15

Adjusted R-squared

0.375127

S.D. dependent var

7.68E+15

S.E. of regression

6.07E+15

Akaike info criterion

75.56388

Sum squared resid

4.86E+33

Schwarz criterion

75.69115

Log likelihood

-5207.907

Hannan-Quinn criter.

75.61560

F-statistic

17.44894

Durbin-Watson stat

2.115456

Prob(F-statistic)

0.000000

Рисунок 3.5 - Heteroskedasticity Test: White

Джерело: побудовано автором за допомогою EViews

З тесту Вайта бачимо, що гетероскедастичності немає, оскільки рівень probability тесту становить 0,00 і тому можна відхилити гіпотезу про гетероскедастичність моделі. Залишки розподілені гомоскедастично.

Далі був проведений тест на кореляцію між змінними:

Correlation			
	FINANCING	STUDENTS	PROFESSORS
FINANCING	1.000000	0.954467	0.836223
STUDENTS	0.954467	1.000000	0.901349
PROFESS...	0.836223	0.901349	1.000000

Рисунок 3.6 - Кореляція між кількістю видатків на вищу освіту, викладачами та студентами

Джерело: побудовано автором за допомогою EViews

Можна зробити висновок, що існує висока кореляція між видатками на освіту на кількістю студентів та викладачів у вищих навчальних закладах. Зв'язок між

фінансуванням вищої освіти та кількістю студентів у 2021 році становить 95%. А кореляція між видатками на освіту та кількістю викладачів 83%, тобто найбільше фінансування впливає на кількість студентів, котрі планують вступати до вищих навчальних закладів.

Отже, наразі в Україні існує тенденція росту кількості студентів, котрі їдуть за кордон, а кількість студентів, що залишаються постійно зменшується. Це можна на 77% пояснити кількістю фінансування вищої освіти і на 23% іншими факторами, наприклад якістю надання освіти, можливостями та вірогідністю працевлаштування після закінчення навчання. Також завдяки моделі, проведеної в Eviews наразі існує висока залежність між видатками на освіту та кількістю студентів та викладачів у вищих навчальних закладах, що підтверджує важливість державних видатків у сферу надання освітніх послуг.

3.2. Актуальні виклики та проблеми розвитку вищої освіти та шляхи їх вирішення

Головною проблемою розвитку вищої освіти залишається відсутність довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни, що ускладнює створення адекватної моделі вищої освіти. Вища освіта в Україні повинна, як мінімум відповідати хоча б стандартам Європейського союзу, а як максимум викликам новітніх технологій та глобалізації, щоб забезпечувати постійний ріст інтелектуальному розвитку людини та прогресу в економіці.

В Україні відсутня послідовна державна політика у сфері якості освіти, хоча її постійно оновлюють та переглядають. Основні проблеми можна поділити на три категорії: політика, керівництво та практика.

Політичні проблеми:

- Війна з росією, через це тисячі українців втратили можливість навчатись, або отримувати знання в університеті онлайн. Зруйновано безліч будівель університетів та домівок, університетам важко дотримуватись всіх

необхідних процедур забезпечення якості освіти, під час війни. Академічна спільнота вимушено розпорошена по усьому світу, через загрозу перебування. Вирішення цієї проблеми лише можлива перемога України над росією.

- Також проблема у поєднанні формальної та неформальної освіти, впровадження подібних форми навчання в свої навчальні курси і програми. Що б допомогло створити атмосферу, яка заохочує до експериментів, більшої зацікавленості і творчості, а отже сформувало б у студентів звичку до постійного навчання. Це можливо здійснити поєднуючи нові технології та програми (соціальних мереж) в освітньому процесі.
- Українські дипломи у більшості країн світу не визнаються, необхідним є додаткове підтвердження отриманої кваліфікації, що показує недовіру до отримання українських студентів дипломів. Університетський диплом більше не гарантує успішне працевлаштування у майбутньому. Існуюча система вищої освіти не в змозі підготувати студентів до стрімких змін на ринку праці.
- Професійно-технічна освіта - є одним із рішень проблеми, проте негативні культурні стереотипи змушують студентів робити вибір на користь формальної університетської освіти, чи обирати «престижні» професії, які не відповідають запитам на ринку праці. Логічним виходом із ситуації має стати об'єднання. Хоча здобуття нових навичок є важливою складовою даної проблеми, багато уваги приділяється також об'єднання гуманітарних і природничо-наукових дисциплін для формування більш широкого кругозору.

Застосування практик:

- В українському законодавстві не передбачено можливість поєднувати роботу з навчанням для іноземних студентів. Ідея зруйнувати традиційну модель освіти з метою підвищити готовність випускників до роботи. Конкуренція з боку нових педагогічних методів навряд чи призведе до

масштабних перетворень без відповідної політичної реформи. Впровадження нових моделей фінансування повільно, але правильно змінює ситуацію на краще.

- Наявність корупції в освітній сфері України.
- Вміння користуватися цифровими пристроями та інформаційними технологіями. Ця нова тенденція впливає на те, як університети враховують проблеми грамотності при складанні навчального плану і програм навчання викладачів. Цифрова грамотність викладача не рівноцінна цифровій грамотності студента, оскільки викладання з використанням технології вимагає одних навичок, а навчання з використанням тієї ж технології - абсолютно інших. Рішенням цієї проблеми є навчання студентів навичкам цифровий грамотності, які необхідні для продуктивної роботи в швидко мінливих умовах, відповідає інтересам всіх залучених сторін і політичних структур.

Проблеми управління:

- Недостатня популяризація українських ЗВО на глобальному ринку освітніх послуг. Українські ЗВО у системі міжнародних рейтингів The Times Higher Education World University Rankings та QS World University Rankings представлені недостатньо широко.
- Відсутня ефективна інформаційна кампанія з метою залучення іноземних студентів як на національному, так і на регіональному рівнях. Не всі ЗВО можуть забезпечити викладання інтернаціональною мовою (англійською) для іноземців. ЗВО не надають іноземним студентам допомогу щодо адаптації до місцевих умов.
- Правильний вибір між конкуруючих моделей освіти. Нові моделі освіти є серйозними конкурентами традиційних моделей вищої освіти, в рамках яких студенти вчать у викладачів або аспірантів на території університету, здобуваючи кредити та прослухані години предмету протягом бакалаврських програм та магістратури. ЗВО мають шукати

способи надавати якісну та різнопланову освіту за більш привабливішою ціною.

Теперішні технології та практики не дозволяють в повній мірі задовольнити наявний попит на персоналізацію навчання. Зростаюча увага до викладання матеріалу, котрий орієнтований на задоволення потреб студента, стимулює розробку нових технологій. Онлайн-навчання та створення нових технологій адаптивного навчання відкривають можливості для розробки індивідуальних навчальних планів для студентів. Вирішенням проблеми може бути розробка системних підходів, які сприятимуть більшій гнучкості в онлайн-навчанні і глибокої замученості студентів в освітньому процесі.

Отже, у наш час система вищої освіти налічує чимало проблем, основною є відсутність довгострокової стратегії розвитку та покрокової державної політики задоволення вищої освіти в Україні. Загалом проблеми можна поділити на три категорії: політичні, застосування практик та проблеми управління. На жаль, актуальна проблема на сьогодні відсутність гарантії успішного працевлаштування, завдяки диплому, через те, що система вищої освіти не може підготувати студентів, як фахівців котрі потрібні ринку праці. Задля вирішення цих проблеми держава та студенти, повинні співпрацювати, розвиваючи управління якістю ЗВО, поєднання практик та вирішення політичних питань - аби вища освіта відповідала їхнім бажанням, задля розвитку національної економіки.

3.3. Напрямки та перспективи розвитку конкурентоспроможності ВНЗ

Міжнародний контекст законодавства у сфері вищої освіти визначається, по-перше, умовами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, іншими країнами про співробітництво в галузі освіти що передбачають:

- співробітництво в галузі вищої освіти з метою реформування та модернізації системи вищої освіти
- сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу. Основні принципи Болонського процесу закладені Великою хартією університетів, яку підписали ректори університетів країни.
- підвищення якості та важливості вищої освіти
- поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами
- розширення можливостей вищих навчальних закладів
- активізації мобільності студентів та викладачів
- спрощення доступу до отримання вищої освіти.

На перспективи подальшого розвитку країни у напрямку економічного зростання, зростаючого соціального та культурного рівня населення, презентує характеристика конкурентоспроможності будь-якої країни. Рівень розвитку вищої освіти впливає, як на сучасний стан економіки країни, так і є важелем для підвищення її ефективності. У зв'язку з цим, сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності вищої освіти повинні ґрунтуватися на таких принципах:

- Вдосконалення управління якістю вищої освіти, а саме: розроблення методики і системи показників для оцінки діяльності вищих навчальних закладів. Ситуація на ринку праці за весь час навчання студента, котрий потрібен державі зараз, змінюється, і на період його випуску, державі він вже не потрібен у такій кількості.

Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми - є прогнозування вищими навчальними закладами та державою попиту на декілька років. Додаючи до вищезгаданого, державне регулювання ринку освіти здійснюється шляхом прийняття Міністерством освіти і науки України нових законів про вищу освіту: введення зовнішнього незалежного тестування (ЗНО) , яке істотно вплинуло на вибір абітурієнтами вищого навчального закладу та спеціальностей як в Україні,

так і закордоном. Оскільки, можливість вступу відповідно до своїх переваг та вподобань сприяє більш якісному навчанню студентів – це гарантує сумлінне набуття високо рівня знань майбутнього фахівця.

- Важливою умовою є міжнародна мобільність студентів та викладачів, задля подальшого обміну досвідом між країнами. Навчання іноземних студентів, задля розвитку кругозору та вивченню, чи вдосконаленню нових мов.
- Міжнародні дослідження, що будуть охоплювати співпраці декількох університетів з різних країн, задля з'ясування детальної інформації та різних наукових моментів. Підвищити кількість та якість публікацій у міжнародних виданнях, що допоможе підвищити оцінку українських ВНЗ у міжнародних рейтингах.
- Міжнародне партнерство, яке дозволить підвищити рівень володіння іноземними мовами та створення програм двох дипломів. Стимулювання співпраці між університетами, науково-дослідних установ та корпоративного сектор у сфері наукових досліджень, організації практик, проведення наукових семінари та конференції з метою залучення сучасних знань до навчального процесу.
- Якість освіти має відповідати змісту освітніх програм навчання та актуальній ситуації в країні. Збільшення відповідності між ринком освітніх послуг та ринком праці, через державне прогнозування визначеної кількості потрібних економіці кадрів, та подальший моніторинг працевлаштування майбутніх фахівців, з урахуванням побажань роботодавців. Вдосконалення управління якістю вищої освіти, а саме: розроблення методики і системи показників для оцінки діяльності вищих навчальних закладів. У студентів потрібно розвивати прикладні та підприємницькі навички, які знадобляться їм на прийомі на роботу та зацікавлювати працевлаштуванням на території України, аби не було відтоку мізків. Умови доступу до якості вищої освіти повинні відповідати стратегічним інтересам країни, які полягають у тому, що таку освіту, в

першу чергу, отримуватимуть талановиті громадяни, незалежно від їх місця проживання та доходу їхніх сімей.

- Збільшення фінансування державою кількості бюджетних місць та купівлі нового обладнання для якісної роботи. Можливість різнопланового фінансування ВНЗ, щоб вони отримали фінансову незалежність, а саме: створення позитивного інвестиційного клімату у сфері вищої освіти для підвищення ефективності використання бюджетних коштів та коштів приватних інвесторів. Державне фінансування має зосереджуватися насамперед на напрямках навчання, які необхідні для розвитку національної економіки. Потрібно стимулювати роботодавців та органів місцевого самоврядування брати участь у фінансуванні закладів вищих навчальних закладів та підготовки персоналу.
- Рівень академічної доброчесності ВНЗ має бути на високому рівні через закупку програм на анти плагіат та власних незалежних тестувань у всіх університетах
- Надання спеціальної освіти викладачам, у сфері нових інформаційних технологій та актуалізацію їх знань, а саме: підвищити кількість консультацій та їхню кваліфікацію

Кабінетом Міністрів було схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Серед пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні, які передбачають реалізацію основних стратегічних цілей було обрано: [28]

- Ефективність управління в системі вищої освіти. Завдяки збільшенню бюджетного фінансування та вдосконалення формули розподілу за результатами діяльності, розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти та модернізація мережі (підтримка дослідницьких університетів).
- Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Через розширення сфери застосування зовнішнього незалежного оцінювання, сприяння проведенню досліджень та консультацій для підприємці. Запровадження ефективних заходів виявлення

порушень академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності.

- Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, яка є доступною для різних верств населення. Через підтримка програм національної та міжнародної академічної мобільності студентів. Надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним та вразливим групам населення. Також сприяння використанню інноваційних технологій та новітніх засобів навчання в освітньому процесі.
- Інтернаціоналізація вищої освіти України. Зокрема передбачено забезпечити гармонізацію структури вищої освіти України відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти, розвиток національної системи кваліфікацій, спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій.

Отже, задля посилення стану держава повинна усунути проблеми та підвищити позицію конкурентоспроможності. У першу чергу це стосується вдосконалення якості освіти, рівня підготовки, поширення дослідницької та навчальної бази, передача студентам та викладачам навчальних та професійних знань, підвищення академічної мобільності викладачі та студенти. Треба розвивати методологію комплексної оцінки конкурентоспроможності вищої освіти в Україні. Найкращим вирішення проблеми буде виконання стратегії розвитку вищої освіти в Україні.

У третьому розділі було опрацьовано статистичний аналіз стану системи вищої освіти, через високу тенденцію росту кількості студентів, котрі їдуть закордон, та кількості видатків на вищу освіту. Також є висока залежність між видатками та кількістю студентів, а також викладачів, що підтверджує важливість державних видатків у сферу надання освітніх послуг. На сьогодні в системі вищої освіти існує багато проблем, проте які можна вирішити, загалом їх можна поділити на три категорії: політичні, застосування практик та проблеми управління. Для вирішення цих проблеми держава разом із студенти, тобто отримувачами освітніх послуг, повинні співпрацювати, розвивати управління

якістю ЗВО, поєднувати актуальні практики та підвищити позицію конкурентоспроможності. Завдяки вдосконаленню якості освіти та піднесення рівня підготовки студентів, поширення дослідницької та навчальної бази, передачі практичних знань студентам та викладачам, а також збільшення кількості академічної мобільності студентів та викладачів, допоможе вищий освіті бути конкурентоспроможною та головне розвинути національної економіку.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було узагальнено різні підходи, щодо визначення стану та конкурентоспроможності вищої освіти. Отже, конкурентоспроможність ВНЗ – це здатність вищих навчальних закладів перевершити своїх конкурентів за усіма параметрами та показати високий рівень розвитку економіки. Реалізується завдяки інтелектуальному потенціалу людей, здатністю вищих навчальних закладів генерувати освічені та висококваліфіковані кадри, підвищення рівня престижу навчального закладу, та збільшенням загальної кількості абітурієнтів. Потрібно знищити, чи принаймні зменшити дисбаланс між ринком освітніх послуг та ринком праці, який виникає у зайвому попиті на популярні спеціальності і відсутності його на необхідні для економіки спеціальності. Також необхідно сформуванати систему державного регулювання на ринку освітніх послуг, зокрема у формі державного замовлення на підготовку фахівців, через високий рівень поінформованості. Урегулювати перевищення молодіжного безробіття щодо загального рівня та складності пошуку робочого місця. Також у розділі 1 було виділено методологічні характеристики університетів з найвищою репутацією:

- Академічна репутація
- Репутація роботодавця
- Співвідношення кількості викладачів до кількості студентів
- Статистика результатів дослідження
- Забезпечення працевлаштування для випускників-студентів
- Співвідношення міжнародних викладачів та іноземних студентів
- Забезпеченість ресурсами
- Міжнародний зв'язок
- Наявність партнерських програм
- Вільне фінансування

У другому розділі були виділені найважливіші методи при аналізі конкурентоспроможності вищої освіти, а саме - практичні методи. Щоб

визначити показники співвідношення та зв'язку було використано саме аналітичне групування. Розраховується, як сукупність інститутів та факторів, які визначають рівень продуктивності праці та місце, яке ВНЗ займають за рейтинговими списками. Підвищення якості вищої освіти можливе завдяки поширеним моделям системи контролю якості вищих навчальних закладів:

- За міжнародним стандартом ISO серії 9001
- Оціночний метод
- Системне управління якістю (Total Quality Management)
- Європейський фонд якості вищої освіти EFQM

Також ефективність освіти визначається за допомогою рейтингових показників, яка полягає у порівнянні національної вищої освіти з іншими розвинутими країнами.

Методи для оцінки рівня результативності конкурентоспроможності для всіх країн стандартизовані:

- Ресурси та довкілля
- Політичні умови
- Можливість комунікації
- Результативність

Загальний рейтинг університетів розраховується з використанням чотирьох методів, в основному опираючись на результативність конкурентоспроможності національної системи вищої освіти. Потрібно знати основи управління навчальною діяльністю та підвищення якості вищих навчальних закладів. Потрібно знати основи управління та підвищення якості вищих навчальних закладів, через проведення інституційного аудиту та формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Якість, як основний фактор про конкурентоспроможність відіграє важливу роль в оцінці рівня вищого навчального закладу в цілому. Головними факторами піднесення

якості системи вищої освіти має бути мотивація працювати та навчатися, спільна система цінностей, забезпечення якості навчання та вільне розпорядження коштів університетів.

У розділі 3 було проведено аналіз конкурентоспроможності національної системи вищої освіти на основі даних від кількості студентів, що були прийняті у ВНЗ, а також тих, хто вирішив добувати освіту закордоном та витрат держави на вищу освіту за десять років, що показало, де у системі вищої освіти недоліки. Також було проаналізовано кореляцію між видатками на вищу освіту, кількістю студентів та викладачів у вищих навчальних закладах України. Актуальні проблеми діляться на три категорії: політичні, застосування практик та проблеми керівництва. Рішенням проблем може бути професійно-технічна освіта, проте негативні культурні стереотипи змушують студентів робити вибір на користь формальної університетської освіти, чи обирати «престижні» професії, які не відповідають запитам на ринку праці.

На сьогодні система вищої освіти налічує чимало проблем, які, можна вирішити і в цьому мають бути зацікавлені, як студенти та викладачі, так і держава, щоб вища освіта відповідала бажанням усіх.

Сучасні напрями підвищення конкурентоспроможності вищої освіти повинні ґрунтуватися на таких принципах:

- Вдосконалення управління якістю вищої освіти
- Міжнародна мобільність студентства та викладацького складу
- Міжнародне партнерство
- Висока якість освіти
- Збільшення фінансування ВНЗ
- Рівень академічної доброчесності
- Надання спеціальної освіти викладачам

Що означає, необхідно розвивати методологію комплексної оцінки конкурентоспроможності в системі вищої освіти в Україні. Тож для пріоритетних напрямів розвитку освіти було віднесено такі стратегічні цілі:

- Ефективність управління
- Довіра громадян, держави та бізнесу
- Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності
- Інтернаціоналізація вищої освіти України

Отже, розібравшись із станом та конкурентоспроможністю вищої освіти в Україні, можна зробити висновок, що потрібно сформувати систему державного регулювання на ринку освітніх послуг, аби між ринком праці та освіти не було дисбалансу. Загальна ефективність освіти визначається за допомогою різних показників, які порівнюються з найрозвинутішими країнами світу. Головними факторами мають стати: підвищення якості національної освіти на основі задоволення бажань суспільства у сфері освіти та порівняння досвіду інших країн. Ринку праці, який контролюється державою у формі держаного замовлення та фінансування, повинен управлятись суспільством, тобто роботодавцями. Тому врахування всіх проблем та напрямів розвитку вищої освіти, допоможе підвищити рейтинг України у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про вищу освіту" Закон від 01.07.2014 № 1556-VII
2. Безгласна О.О. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів та стратегії їх діяльності в умовах регіональної конкуренції, 2000. – С. 20–26.
3. Пашенко Н.І. Конкурентоспроможність вищих навчальних закладів та стратегії їх діяльності в умовах регіональної конкуренції: дис. канд. екон. наук Н.І.Пашенко, 1999.
4. Управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу К.В. Кравченко, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kkvvnz.pdf>
5. Прус Л. Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів Л. Прус - С. 114-123.
6. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи / О. Н. Разіна / Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ». – 2009. – Вип. 3. – С. 45-53
7. The good country index 2021 <https://index.goodcountry.org>
8. Our world in data. Population breakdown by highest level of education achieved for those aged 15 years and older in Ukraine <https://ourworldindata.org/search?q=population+breakdown+by+highest+level+of+education+achieved+for+those+aged+15+years+and+older>
9. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Київ - 2020 рік <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
10. Ляйч Л.М. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність, характерні риси та модель функціонування - С.72 http://www.economy.in.ua/pdf/4_2017/16.pdf
11. Лаптев. М. С. Вплив факторів внутрішнього середовища на економічну безпеку приватного закладу вищої освіти – С. 181-184

- <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/86/109>
12. Eurostat. Unemployment by sex, age and educational attainment - annual data.
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_educ_a&lang=en
13. Держстат України. Безробітне населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/rp/ean/ean_u/arh_brnpr_rik_u.htm
14. Шапран О. І. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя: О. І. Шапран, та Ю. П. Шапран – 2010. – № 9. – С. 108-110.
15. IMD World Competitiveness Rankings
<https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>
16. The Global Talent Competitiveness Index 2020 Bruno Lanvin/ Felipe Monteiro Editors Entrepreneurial Talent and Global Competitiveness - С.249
<https://www.insead.edu/sites/default/files/assets/dept/globalindices/docs/GTCI-2020-report.pdf>
17. С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. Методика та організація наукових досліджень – С. 66-68
<https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/gornostal/vajinskii%20posibnyk.pdf>
18. IMD World competitiveness center Yearbook 2021, Digital 2021, Talent 2021: summaries – С. 6
19. Команда проекту TRUST. Концепція забезпечення якості вищої освіти України. http://dovira.eu/images/QA_concept_Final.pdf
20. Ranking of National Higher Education Systems 2020
https://universitas21.com/sites/default/files/2020-04/U21_Rankings%20Report_0320_Final_LR%20Single.pdf

21. Чміль А. І. Принципи формування системи управління якістю вищої освіти в умовах реформування – 2014 – С.96
http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_1/21.pdf
22. ISO. Quality management principles International. Organization for Standardization
<https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100080.pdf>
23. Колективна монографія. Управління якістю освіти досвід та інновації. Книга 2. – 2018 – С. 118-120
<https://lib.iitta.gov.ua/713359/1/Колективная%20монография%20Книга2.pdf>
24. О. S. Hrynkevych. Statistical analysis of higher education quality with use of control charts
https://www.researchgate.net/publication/322005539_Statistical_Analysis_of_Higher_Education_Quality_with_Use_of_Control_Charts
25. Державна служба статистики України. Заклади вищої освіти
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html
26. Українське студентство закордоном
<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1arrpXY3BpZhX7-9fvcs7jqBBQrT1NBdKhaBXYFY-6TGo/edit#gid=0>
27. Міністерство освіти і науки України. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність. Інформаційно-аналітичний збірник 1991-2021 – 2021 – С. 343 https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1.pdf?fbclid=IwAR0O0OpAo2vbURL63J7rR8eLmOCw9HggzNzmpbxYM4gWs0s6dX_ftP-nAkg
28. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.
<https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>